

Interviews

IN GESPREK MET

vicepremier Lodewijk Asscher en advocaat Gerard Spong

Dossier

VERKIEZINGEN

Actief in de lokale politiek en docent maatschappijleer

Burgerparticipatie

LEERLINGENRAAD

Meebeslissen binnen de schoolmuren

Maatschappij en Wetenschap

ROKENDE PUBERS

Onderzoek naar rookgedrag van leerlingen

'DE POLITIEK
ZIJN WE MET
Z'N ALLEN'

MENSENRECHTEN EN IDENTITEIT IN DE KLAS

Docentendag over Mensenrechteneducatie en identiteit.

De Anne Frank Stichting, Amnesty International en Movies that Matter nodigen je van harte uit voor de docentendag **'Mensenrechten en identiteit in de klas'** op vrijdag 11 april 2014.

Speciaal voor het voortgezet onderwijs (incl. het mbo) ontwikkelden deze drie organisaties lesmateriaal over mensenrechten, stereotypen, vooroordelen en identiteit.

In workshops maak je kennis met dit materiaal en krijg je informatie over het gebruik in de klas. Voor een uitgebreide beschrijving van de workshops ga naar: www.amnestyopschool.nl/docentendag

Na de workshop is er gelegenheid tot een bezoek aan het Anne Frank Huis, Prinsengracht 267 in Amsterdam.

De workshops zijn in het nabijgelegen Amnesty-huis, Keizersgracht 177 in Amsterdam.

Aanmelden: *Meld je aan vóór 25 maart op www.amnestyopschool.nl/docentendag.*

Deelname aan de docentendag is gratis en staat open voor docenten en docenten in opleiding.

PROGRAMMA VRIJDAG 11 APRIL 2014

Tijd

10.30-10.45

10.45-11.15

11.15-12.45

12.45-13.30

13.30-15.00

15.00-15.15

15.15-16.30

Onderdeel

Inloop met koffie en thee
Welkomstwoord en
gezamenlijke inleiding

Workshopronde 1

- *Workshop Nieuwe Vrienden*
Educatieve strip van de Anne Frank Stichting
- *Workshop Mensjesrechten*
Lessenreeks over kinderrechten in Nederland van Amnesty International
- *Workshop Framing the Other*
Korte films met lesmateriaal over identiteit en stereotypen van Movies that Matter

Lunch

Workshopronde 2

- *Nieuwe Vrienden*
- *Mensjesrechten*
- *Movies that Matter*

Evaluatie

Mogelijkheid tot bezoek
Anne Frank Huis

Meer informatie: www.amnestyopschool.nl/docentendag

RITUELEN

Burgers mogen de gemeenteraadsverkiezingen niet verwarren met de landelijke politiek. Een stem voor een kandidaat-raadslid moet de kiezer los zien van prestaties van Tweede Kamerleden of bewindslieden. Om de vier jaar benadrukken landelijke politici dit onderscheid, maar laten het vervolgens na om zich niet in de verkiezingsstrijd te mengen. De uitslag van 19 maart vormt mede daardoor

een graadmeter voor het Haagse beleid. Althans, dat vrezen of hopen, afhankelijk van de verwachte uitslag, de landelijke partijen. Vooral de peilingen in aanloop naar de stembusgang zorgen voor enige verwarring onder leerlingen. Is de PVV nu opeens de grootste partij van het land? Kunnen mijn ouders ook op Mark Rutte stemmen? Waarom gaat het over de landelijke politiek, terwijl op de verkiezingsborden duidelijk *gemeenteraadsverkiezingen* staat?

Zoals in elke campagne bereiken politiek gevoelige of interessante kwesties ook het klaslokaal. Tijdens een discussie of debat volgt de onvermijdelijke vraag: 'Op welke partij gaat u stemmen?'. Erop wijzen dat de stemming geheim is vin-

den leerlingen flauw. De noodzaak van politiek neutraal lesgeven begrijpen ze wel, maar toch... en als je als docent politiek actief bent, dan valt er weinig te ontkennen, maar ben je plotsklaps wel *verantwoordelijk* voor alles wat *jouw partijleider* vindt of zegt. In deze *Maatschappij & Politiek* daarom extra aandacht voor deze worsteling. Ondanks de vierjaarlijks terugkerende rituelen bieden de gemeenteraadsverkiezingen de mogelijkheid om leerlingen te laten zien dat de politiek zich echt niet alleen op het Binnenhof afspeelt, maar dat de politiek, zoals vicepremier Lodewijk Asscher in dit nummer zegt, iets is wat we allemaal doen.

IVO PERTIJS

i.pertijs@maatschappijenpolitiek.nl

INHOUD

3 <u> </u> REDACTIONEEL	12 <u> </u> 'LEERLINGEN MOETEN MEER STRAFRECHT KRIJGEN'	21 <u> </u> HOE HOOGMOED TOT MEER DEMOCRATIE LEIDDE	30 <u> </u> RECENSIES
4 <u> </u> 'IK VERWIJLT DE MIGRANTEN ZELF NIETS'	15 <u> </u> MOTIE	22 <u> </u> 'ONZE METHODE ZET AAN TOT GESPREK'	
6 <u> </u> EEN (ON)HANDIGE COMBINATIE?	16 <u> </u> DE LEERLINGEN WETEN RAAD!	23 <u> </u> DILEMMA BIJ DILEMMA	
8 <u> </u> AMENDEMENT OF MOTIE?	17 <u> </u> VOX POPULI	26 <u> </u> LESMATERIAAL: ONDERZOEK MOET JE DOEN!	
10 <u> </u> 'JE MOET JE WORTELS NIET VERLOOCHENEN'	18 <u> </u> HOE WORDEN ROKERS AANGESTOKEN?	28 <u> </u> HELP!	
11 <u> </u> DIO	20 <u> </u> DE WERKVLOER	29 <u> </u> NVLM	

04

08

12

17

18

Lodewijk Asscher (foto: Rijksoverheid)

INTERVIEW MET VICEPREMIER LODEWIJK ASSCHER

'IK VERWIJLT DE MIGRANTEN ZELF NIETS'

Met de aankondiging van een participatieverklaring voor nieuwkomers en de afgifte van een *code oranje* voor de Europese arbeidsmarkt nam Lodewijk Asscher stelling in politiek gevoelige discussies. De vicepremier mengt zich graag in het debat. 'In Nederland is er altijd een bepaalde schroom om over de Grondwet te praten'.

IVO PERTIJS

Voor insiders kwam de beëdiging van Lodewijk Asscher als nieuwe minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in november 2012 niet als een verrassing. In de jaren daarvoor maakte de jurist grote indruk als hoofdstedelijke wethouder van Financiën, Economische Zaken, Onderwijs, Inburgering en Jeugd. 'De lokale politiek is mooi omdat je letterlijk door je werk fietst. Je ziet de scholen die verbeterd zijn, je spreekt dagelijks mensen die met de door jou bedachte dingen hebben te maken', zegt Lodewijk Asscher, 'maar de lokale politiek kan ook frustrerend zijn, omdat er een kabinet zit dat een andere opvatting heeft en beleid maakt dat jouw stad hard raakt. Het mooie aan de landelijke politiek is dat je voor heel veel mensen het verschil kan maken. Soms al in de kleine, dagelijkse besluiten'.

Waar ligt de kracht van politici die, net als u, hun politieke carrière op lokaal niveau zijn begonnen?

'Ik denk dat je in de lokale politiek twee dingen heel goed leert. Het eerste is dat je in veel dagelijkse besluiten, die soms heel klein lijken, toch een groot verschil kan maken. Daarnaast zie je heel goed wat de gevolgen zijn van de besluiten die je neemt en zie je dus ook vaak dat dingen op papier wel zijn veranderd, maar in de praktijk niet. Dan realiseer je dat je altijd in je achterhoofd moet houden dat een maatregel in het dagelijks leven van mensen ook echt verschil moet maken. Dat is iets wat ik nu in de landelijke politiek ook probeer toe te passen.'

Slechts een klein deel van de jongeren is lid van een politieke partij. Hoe zou u het belang van politieke participatie aan jongeren uitleggen?

'Zie politiek als iets wat we allemaal doen. Als iets van onszelf, niet van de

ander. Ik ben ervan overtuigd dat we heel veel dingen kunnen veranderen die nu onveranderbaar lijken. De politiek zijn we met zijn allen. We moeten het niet groter maken. We moeten politiek zien als iets van mensen die zich een tijdje inspinnen voor een betere stad of een beter land. Het is mooi als iedereen daar een bijdrage aan levert.'

In december zei u dat de grens voor Roemenen en Bulgaren te vroeg open gaat. Nederland was een van de eerste landen binnen de Europese Unie die zo openlijk en zo kritisch over arbeidsmigratie sprak. Waarom neemt Nederland op Europees niveau prominente positie in dit debat in?

'Nederland is zeker niet het enige land waar dit onderwerp speelt. In een behoorlijk aantal andere lidstaten zoals Duitsland, Oostenrijk, Denemarken en het Verenigd Koninkrijk is het ook een onderwerp van discussie. Ook deze lidstaten hebben de problemen die zij met arbeidsmigratie ondervinden in Brussel aangekaart.

Wij realiseerden ons in Nederland wel als een van de eersten dat de aanpak van de problemen van arbeidsmigratie internationale samenwerking vereist. Daarom heb ik het onderwerp ook in Brussel geagendeerd. Dat viel niet mee. In Brussel ontbrak het urgentiegevoel, dat ik met veel werknemers deel. Dat is echter aan het veranderen. Ik denk dat het heel goed is dat we in december een eerste stap hebben gemaakt in de samenwerking om de negatieve effecten van het vrije verkeer aan te pakken. Zo komen opdrachtgevers in de bouw niet langer weg met onderbetaling van werknemers uit andere Europese landen. Zij moeten voortaan, net als de werkgever die werknemers in Nederland detacheert, ervoor zorgen dat werknemers hun rechtmatige loon ontvangen. Boetes op onderbetaling kunnen bovendien in een ander land worden geïnd. Hierdoor kunnen bedrijven in andere Europese landen beter worden aangepakt en zich niet langer achter de in dat land geldende regels verschuilen. Om effectief te zijn, zoeken wij ook de samenwerking met de lidstaten waar veel arbeidsmigranten vandaan komen. Wij hebben inmiddels verschillende afspraken gemaakt voor nauwere samenwerking met bijvoorbeeld Roemenië, Bulgarije en Kroatië.'

Vindt u dat de discussie over arbeidsmigranten in een campagne voor de gemeenteraadsverkiezingen thuishoort?

'Grote steden maken zich zorgen. Die zorg zie je terug in de campagnes. Je

'IK BEN ERVAN OVERTUIGD DAT WE HEEL VEEL DINGEN KUNNEN VERANDEREN DIE NU ONVERANDERBAAR LIJKEN.'

moet problemen die je ziet kunnen benoemen, ook in campagnes.'

Uit recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) blijkt dat tweederde van de Nederlanders vindt dat er te veel migranten uit Midden- en Oost-Europa komen. Maakt u zich zorgen over de weerstand onder de bevolking tegen de komst van arbeidsmigranten?

'Er zijn veel meer Polen naar Nederland gekomen dan we eerst dachten. Het is moeilijk te voorspellen. Ook nu zijn de prognoses laag, maar ik houd met alles rekening. Door de verschillen in welvaart in Europa bieden mensen zich hier aan om onder het cao- of minimumloon te werken. De migranten zelf verwijt ik niets. Een beter leven willen bereiken voor je gezin is een legitiem doel.

Uit het SCP-onderzoek blijkt dat als grootste migratieproblemen worden genoemd: verdringing van Nederlandse werknemers, oneerlijke concurrentie, een vermeende toename van de overlast en criminaliteit en uitbuiting. Daar mogen we onze ogen niet voor sluiten. Daarom heb ik deze zomer de noodklok hierover geluid. Overigens hebben ook werkgevers en vakbonden een rol. In Brussel is in december een belangrijke stap gezet om de problemen van arbeidsmigratie aan te pakken, maar we zijn er natuurlijk nog niet.'

Wat is volgens u het grootste probleem rond de arbeidsmigratie?

'De kern van het probleem is dat er nu niet voor gelijk werk gelijk wordt betaald. Dat is wel de voorwaarde voor een fatsoenlijke arbeidsmarkt. Arbeidsmigranten zijn bereid om lange dagen te werken onder slechte arbeidsom-

standigheden en tegen minder dan het cao-loon. Dan krijg je een neerwaartse spiraal in arbeidsvoorwaarden en oneerlijke concurrentie. Je ziet dit in het transport, de bouw en het schildersbedrijf. Deze negatieve spiraal wil ik doorbreken. Hierin trek ik samen op met sociale partners. Gezamenlijk zetten we in op de aanpak van schijnconstructies en de aanpak van malafide uitzendbureaus.'

In 2003 schreef u dat Nederlanders niet gewend zijn om over grondwettelijke vrijheden te debatteren. Is dat - elf jaar na dato - nog steeds zo?

'Ja, dat denk ik wel. Je ziet in Nederland altijd een bepaalde schroom om over de Grondwet te praten. Veel meer dan in bijvoorbeeld Amerika. Hier wordt het toch al gauw gezien als iets nationalistisch, terwijl het gaat om de waarden die Nederland een mooi land maken. Een voorbeeld daarvan is de participatieverklaring die ik laatst heb aangekondigd. Daarin staan voor nieuwkomers rechten en plichten die migranten kunnen helpen om hier een bestaan op te bouwen, maar die ook laten zien waarom Nederland een geweldig land is. In die verklaring staan de grondwettelijke waarden, zoals het recht op gelijke behandeling, gelijkheid tussen man en vrouw, homo en hetero, noem het maar op. Veel mensen zagen dat als een assimilatieverklaring, als iets waar we niet over mogen spreken. Ik denk echter dat het iedereen helpt als we heel expliciet zijn over wat we van elkaar verwachten. Het is veel erger als je niet weet wat er van je wordt verwacht, maar je wordt wel op die verwachtingen afgerekend.'

Ook in klaslokalen wordt er over de verschillende grondwettelijke vrijheden gediscussieerd. Welke rol zouden docenten maatschappijleer hierin volgens u moeten spelen?

'De klas is hierbij heel belangrijk. Het lijkt soms net alsof het onderhoud van onze rechtsstaat in de rechtszaal plaatsvindt. Vraag eens om je heen: wie heeft nog nooit voor de rechter gestaan, maar heeft wel ervaring met botsende grondrechten, kernwaarden of normen? Op school leren kinderen niet alleen over de grondrechten in hun les maatschappijleer. Daar ervaren ze bijvoorbeeld ook de eerste botsingen als klasgenoten elkaar onder druk zetten om aan de ramadan mee te doen. Dat vraagt heel veel van een leraar, veel meer dan een lesje afdraaien. Ik ben er van overtuigd dat door begrip van en discussie over onze kernwaarden, deze ook meer gaan leven.' ♦

DOCENT EN LOKAAL POLITIEK ACTIEF

EEN (ON)HANDIGE COMBINATIE?

'Meneer! Ik heb u in de krant gezien!' Met de gemeenteraadsverkiezingen in aantocht hoort Maarten van der Grefit dit steeds vaker van zijn leerlingen. Van der Grefit is naast docent maatschappijleer op de R.K. Scholengemeenschap Thamen in Uithoorn ook VVD-raadslid in de gemeente De Ronde Venen: 'Als ik aan de leerlingen vraag waar het in de krant dan precies over ging, weten ze het vaak niet, maar ze vinden het stiekem wel stoer'.

MARGRET VEERMAN

VVD-raadslid, vicevoorzitter en lid van de commissie Inwonerszaken/samenleving en de commissie Ruimtelijke zaken, voorzitter van de raads werkgroep Transities in het sociaal domein, lid van de Rekenkamercommissie en met de verkiezingen voor de deur actief bezig met het neerzetten van een sterke verkiezingscampagne. Dit is een beknopte opsomming van de taken die Maarten van der Grefit in de lokale politiek voor zijn rekening neemt. Dit alles naast zijn baan als docent maatschappijleer I en II. Zijn actieve rol op het lokale politieke podium zorgt voor veel (sociale) media-aandacht. 'Onze lokale afdeling is het hele jaar door actief. We voeren niet alleen nu, maar eigenlijk het hele jaar door campagne. We doen mee aan allerlei lokale evenementen en acties: hardlooppwedstrijden, een klompenrace, opruimacties en dergelijke', aldus Van der Grefit.

EENVOUDIGE TAAL

Het zichtbaar zijn voor de burgers en de media-aandacht zorgt

ervoor dat zijn politieke voorkeur veel sneller bekend is bij zijn leerlingen dan die van andere collega's. Waar het *Handboek vakdidactiek maatschappijleer* voorschrijft dat het belangrijk is dat de docent maatschappijleer zich uiterst terughoudend opstelt als het om zijn politieke positie gaat, geeft Van der Grefit aan dit heel anders te ervaren: 'Ik ben ervan overtuigd dat mijn persoonlijke politieke overtuiging niet van invloed is op mijn lessen. De leerlingen die erachter zijn gekomen, geven steevast aan het nooit te hebben gemerkt en de leerlingen die het niet weten laat ik altijd gissen. Ik vind het leuk om ze zo nu en dan op het verkeerde been te zetten'. Van der Grefit ziet zijn raadslidchap als een groot voordeel. Het mes snijdt aan twee kanten: 'Door het contact met de leerlingen in het vmbo heb ik geleerd om de politiek te duiden in eenvoudige taal die iedereen begrijpt. Daarnaast weet je wat er onder de jongeren speelt. Hier pluk ik politiek gezien de vruchten van'. Ook andersom ervaart hij voordelen: 'De ervaringen die ik in de lokale politiek opdoe zorgen ervoor dat ik de lesstof met veel beleving en context kan aanbieden; met name bij het thema

'Mevrouw, u bent toch van de VVD?'

'Mevrouw, waarom was u ook alweer gestopt met in de kroeg werken?' Deze vraag verschijnt via WhatsApp op het beeld van mijn smartphone. Het bericht komt van een meisje uit mijn vmbo-4-kader-examenklas. Ze overweegt een bijbaantje in de horeca te nemen. 'Ik ben gestopt toen ik een vaste baan als docent aannam. Er zijn namelijk veel leerlingen die al in de kroeg komen en het dronken voeren van mijn leerlingen acht ik niet helemaal maatschappelijk verantwoord', schrijf ik terug. 'Ik vind dat het wel kan. U bent nog jong en die leerlingen zitten dan niet op school. Ze zijn oud genoeg en dus zelf verantwoordelijk.' Ik schenk de leerling een digitale glimlach en vraag of deze insteek het beste bij links of bij rechts in de politiek past. 'Rechts, mevrouw! Die zijn name-

lijk voor eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid!' Ik complimenteer mijn leerling. Een nieuw bericht verschijnt op mijn scherm: 'U bent toch ook rechts, mevrouw? Ik heb u namelijk gegoogeld! U bent van de VVD!' Ik beken kleur. 'Nou mevrouw, dan kunt u dus gewoon weer achter de bar! Misschien worden we wel collega's!' Ik antwoord met: 'En misschien wel politieke partijgenoten.' Een reactie laat niet lang op zich wachten. 'Pfff, dacht het niet mevrouw. Ik stem wel gewoon op u. Volksvertegenwoordiging!' Dit belooft veel goeds voor het centraal schriftelijk examen (en de gemeenteraadsverkiezingen)! ♦

Margret Veerman is docente maatschappijleer op het Don Bosco College in Volendam en is voorzitter van de VVD in de gemeente Edam-Volendam. Zij maakt tevens deel uit van de M&P-redactie.

Maatschappijleerdocent Maarten van der Grefthoudt (rechts) tijdens een opruimactie

Politiek'. Rond de verkiezingstijd zal Van der Grefthoudt wat extra aandacht aan het onderwerp besteden: 'Bij aanvang van elke les zal ik even stilstaan bij de laatste stand van zaken. Daarnaast is het natuurlijk hartstikke leuk om over je eigen campagne te vertellen; hoe zoiets in zijn werk gaat en het effect ervan'.

JONGERENRAAD

Van der Grefthoudt is met zijn 26 jaar een jong raadslid. Hij is echter al ruim elf jaar actief binnen zijn gemeente. Al op 15-jarige leeftijd werd hij lid van de jongerenraad in de gemeente waar hij woont. Na enkele jaren rijpen, stelde hij zichzelf later kandidaat voor de gemeenteraadsverkiezingen. Inmiddels heeft hij in zijn gemeente al flink wat bereikt. Zo heeft hij zich hard gemaakt tegen verhoging van de woonlasten en hebben de inwoners zelfs eenmalig geld teruggekregen van de zittend wethouder namens de VVD. Hij is verantwoordelijk voor meerdere moties. Zo heeft hij weten te realiseren dat inwoners die een bijstandsuitkering ontvangen hier een tegenprestatie voor moeten leveren. Onder zijn aanvoering heeft ook een meer-

derheid van de raad voorkomen dat het college een strenge drank- en horecawetgeving wilde invoeren. Over de komende verkiezingen is Van der Grefthoudt positief gestemd: 'De Ronde Venen is traditioneel een vrij rechtse gemeente. Bij de afgelopen landelijke verkiezingen stemde maar liefst 48 procent VVD. Momenteel zit de landelijke tendens wat tegen maar ik verwacht een consolidatie van de zes zetels die we nu hebben. Het mooiste zou zijn als we er een of twee bij zouden krijgen'. Tijdens de lessen maatschappijleer probeert Van der Grefthoudt zijn enthousiasme over en gedrevenheid in de politiek op zijn leerlingen over te brengen: 'Ik kom met voorbeelden die concreet zijn zodat ze worden geprikkeld. Aan de hand hiervan laat ik ze zien dat hun stem wel degelijk van invloed is. Ik laat vervolgens van elke partij zien hoe ze tegen dit onderwerp aankijken. Op die manier krijgen de leerlingen een beeld over welke partij het beste bij ze past!'. ♦

Politiek gekleurd lesgeven?

'Mevrouw, van welke partij bent u?' Deze vraag volgt stevast wanneer ik mijn leerlingen vertel dat ik in de gemeenteraad zit. Het liefst geef ik geen antwoord op deze vraag. Wat mijn politieke voorkeur is, is voor mijn lessen niet relevant. Relevant is dat de leerlingen kennismaken met alle politieke kleuren. Dat zij verder leren kijken dan hun eerste ingeving. Vertellen voor welke partij ik actief ben zou kunnen leiden tot een vernauwing van dit blikveld in plaats van tot een verruiming.

Met een simpel 'Nee, dat wil ik niet vertellen' kom je in havo-4 echter niet weg. Mijn antwoord luidt, even eenvoudig als oprecht, dat ik meen dat mijn politieke voorkeur niet in mijn lessen hoort door te schemeren. Wanneer de leerlingen mij daarop betrapten, hoor ik het graag. Met evenveel passie ver-

dedig ik de sociaaldemocratie, de christendemocratie en het liberalisme, want waar het om gaat is dat de leerlingen leren dat je iets ook vanuit een heel andere kant kunt bekijken. Dan pas lever je een bijdrage aan burgerschapsvorming en democratie. Als ik dus een heel linkse klas voor me heb, dan word ik zeer liberaal en vice versa. Het mooiste compliment dat ik kan krijgen, en dat gebeurt gelukkig geregeld, is als een leerling, voordat er is gegoogeld, stellig beweert zeker te weten dat ik van een partij ben die helemaal niet de mijne is. Politiek gekleurd lesgeven? Daarop zeg ik dus volmondig 'ja', maar dan wel met alle kleuren! ♦

M&P-redacteur Janet Duursma was fractievoorzitter van GroenLinks in de gemeenteraad van Rheden en is nu lijsttrekker van dezelfde partij in Hof van Twente.

EEN DAG UIT HET LEVEN VAN EEN GEMEENTERAADSLID

AMENDEMENT OF MOTIE?

De gemeenteraadsverkiezingen zijn in aantocht. Er zullen nieuwe gemeenteraadsleden worden gekozen, maar wat doet een gemeenteraadslid zoal? Hoe ziet een dag van een gemeenteraadslid er nu eigenlijk uit?

JANET DUURSMa

De media hebben veel aandacht voor de moeite die politieke partijen hebben om geschikte kandidaten voor de lijst te vinden. Wellicht is dat omdat het werk van een raadslid zwaar is en weinig wordt gewaardeerd, maar wellicht ook omdat velen onbekend zijn met wat het raadswerk nu eigenlijk inhoudt. Een beeld van een dag van een gemeenteraadslid.

ALLE MARKTEN

In de ochtend gaat thuis de telefoon (een gemeenteraadslid heeft geen kantoor). Het is een inwoner van onze gemeente die wat wil weten over de beperkingen bij de verwevingszone van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Nu moet je als raadslid - zeker wanneer je van een kleine fractie deel uitmaakt - eigenlijk van alle markten thuis zijn. In de gemeentelijke politiek komen alle onderwerpen voorbij: onderwijs, de middenstand, gemeentelijke accommodaties, wegenonderhoud, financiën, jeugdzorg, het riool, openbare orde, armoedebestrijding en ga zo maar door. Men kan het zo gek niet bedenken of een raadslid moet er verstand van hebben of tenminste een mening over hebben. Dat is best lastig.

De hoofdlijnen van de EHS ken ik wel, maar voor vragen op detailniveau kan de betreffende inwoner beter iemand spreken die er meer van weet. Bovendien betreft de vraag van de man een kwestie waar niet de gemeente maar de provincie over gaat. Ik vraag de man of ik hem het e-mailadres en telefoonnummer zal geven van ons Statenlid dat de EHS in zijn portefeuille heeft. De man neemt deze contactgegevens nors aan en sluit het telefoongesprek af met de zin 'Bedankt voor deze non-informatie'.

GRIFFIE

Aan het einde van de middag (ik stap net met de boodschappen de keuken in) gaat de telefoon weer. Het is de griffier. Sinds de invoering van de dualisering van het gemeentebestuur is de rol van de griffie enorm toegenomen. De wethouder maakt niet langer tevens deel uit van de gemeenteraad. Het college van Burgemeester & Wethouders en de gemeenteraad zijn gescheiden organen. De taken van de gemeenteraad zijn, net als het landelijke parlement, de kaderstellende en de controlerende taken. Bij de vervulling van beide rollen is de griffie belangrijk.

Alle vragen die raadsleden hebben gaan via de griffie naar het college en zijn ambtenaren. Ook helpt de griffie de raadsleden bij hun kaderstellende taak.

De griffier belt nu om te overleggen over de tekst van een motie, die is opgesteld door drie partijen waaronder mijn partij. Het betreft de herhuisvesting van de lokale biljartvereniging. De griffier meent dat we de opdracht aan het college ook in de vorm van een amendement kunnen doen. Dat lijkt een goed advies. Immers een motie *mag* het college naast zich neerleggen, maar een aangenomen amendement moet hij uitvoeren. Besloten wordt dat de drie partijen vanavond voor het fractieoverleg van mijn partij even rond de tafel gaan zitten om af te spreken in welke vorm het college de opdracht wordt gegeven. Dat wordt dus, na de zwemles van de jongste, snel eten, omdat ik een half uur eerder naar het gemeentehuis moet. De oudste moet maar even iets in de magnetron opwarmen als hij van de training terugkomt.

AGENDA

Om kwart voor zeven rijd ik naar het gemeentehuis. Als ik even na zevenen de parkeerplaats oprijd zie ik een collega-raadslid al gehaast naar binnen lopen. Binnen staat de andere collega op zijn gemak een kop koffie te drinken. Hij is gepensioneerd en heeft, zo lijkt het, alle tijd van de wereld.

De werkbelasting verschilt enorm per raadslid. Een ruim aantal werkt en heeft ook nog kleine kinderen thuis, anderen zijn al gepensioneerd en hebben zeeën van tijd voor hun raadswerk. Met zijn drieën kijken we zowel naar de tekst van de motie als naar de tekst van het amendement en bespreken we van beide de voor- en nadelen. De collega van de coalitie voelt meer voor de motie, die de wethouder meer ruimte geeft om naar een geschikte oplossing te zoeken. Mijn collega en ik geven de voorkeur aan het amendement, juist vanwege het dwingende karakter.

De collega van de coalitiepartij zegt toe het amendement die avond in het fractieoverleg te bespreken, maar verwacht dat er in zijn fractie geen draagvlak voor zal zijn. Wij moeten in onze fractie bespreken wat wij in dat geval gaan doen: liever met slechts twee partijen het amendement indienen, met een kleinere kans dat deze wordt aangenomen, of toch maar kiezen voor de motie en daarbij de coalitiepartij aanzetten tot het zoeken van bredere steun voor deze motie binnen de coalitie.

Raadzaal van Rheden (foto: Janet Duursma)

'HET IS HEEL VERLEIDELIJK OM IN ALLE WENSEN MEE TE GAAN'

De agenda van het fractieoverleg is ambitieus als altijd en, eveneens als altijd, streven we ernaar om uiterlijk om tien uur klaar te zijn. Op de agenda staan zeven voorstellen die in de eerstvolgende raadsvergadering aan de orde komen. Verder moet de begrotingsraad worden voorbereid en moet de tekst van het conceptverkiezingsprogramma voor de aanstaande gemeenteraadsverkiezingen worden besproken. Bovendien komt er een delegatie van de lokale voetbalvereniging. Zij willen ons graag spreken omdat ze het oneens zijn met de toekenning van kunstgrasvelden aan de verschillende verenigingen. O ja, en dan is er ook nog de motie of het amendement.

VOLKSVERTEGENWOORDIGING

De heren van de voetbalvereniging (ja, ook in de gemeentepolitiek is het aantal mannelijke inwoners dat van zich laat horen beduidend groter dan het aantal vrouwelijke) bepleiten dat ook hun vereniging een kunstgrasveld nodig heeft. Ze maken zich vooral druk om eerder gedane toezeggingen, gelijke behandeling van de verenigingen en het grote aantal jeugdleden dat bij hen voetbalt. Argumenten waar moeilijk iets tegenin te brengen valt. Daar staat tegenover dat de financiële situatie echt anders is dan een paar jaar terug en met alle taken die de gemeente erbij gaat krijgen (jeugdzorg, de participatiewet, AWBZ-taken) heeft de gemeente de komende jaren hiervoor haar geld nog harder nodig dan voorheen. We vragen de vereniging te onderzoeken op welke wijze zij met andere verenigingen kunnen samenwerken, zodat voorzieningen die er zijn optimaal worden benut. Wij zeggen op onze beurt toe het college op te roepen werk van onderlinge samenwerking te maken. Een risico bij dit soort kwesties is dat het heel verleidelijk is om mee te gaan in alle wensen die de revue passeren.

De wensen klinken vrijwel altijd heel redelijk - en het is immers onze taak om aan volksvertegenwoordiging te doen.

Zo eenvoudig is het echter niet - en wel om twee redenen. De eerste reden is dat wanneer een raadslid meegaat met die mensen die hun wensen kenbaar maken hij geen rekening houdt met een heleboel mensen die niet van zich hebben laten horen en die hij als raadslid vertegenwoordigt. De tweede reden is dat een raadslid er niet is om individuele problemen op te lossen; hoe verleidelijk dat soms ook is. Het werk van een raadslid is breder. De raad wordt geacht kaders te stellen en binnen die kaders opereert het college. Of de gestelde doelen binnen de gewenste kaders worden gehaald, wordt vervolgens weer door de raad gecontroleerd.

DEMOCRATIE

Bij de kwestie van de kunstgrasvelden speelt dus ten eerste of de plannen van het college binnen de door de raad gestelde kaders passen. Is dat het geval, maar meent de raad toch dat zaken niet gaan zoals ze moeten gaan, dan is het aan de raad om nieuwe kaders te stellen. Binnen die nieuwe kaders kan de wethouder dan een betere oplossing trachten te vinden.

Of de heren van de voetbalvereniging tevreden zijn met onze reactie zult u aan hen moeten vragen. Wellicht zien zij dat de meeste raadsleden hun uiterste best doen om een zo verstandig mogelijk besluit te nemen over zaken die in hun gemeente spelen. Of wellicht zijn zij, evenals de beller van vanochtend, van mening dat wij hen met non-informatie hebben opgescheept.

Uiteindelijk is het bijna elf uur als ik in mijn auto stap om naar huis te gaan. Een lange, maar welbestede dag. Immers, de democratie, met alle beperkingen die deze heeft, is nog steeds de beste staatsvorm die we kennen. Leve de democratie, ook de lokale! ♦

Bovenstaande tekst is gebaseerd op eigen ervaringen van Janet Duursma als gemeenteraadslid. De voorbeelden zijn verzonden, het geschetste beeld komt overeen met de werkelijke gang van zaken.

INTERVIEW MET NVU-LEIDER CONSTANT KUSTERS

'JE MOET JE WORTELS NIET VERLOOCHENEN'

Op 19 maart neemt de Nederlandse Volks-Unie (NVU) in drie gemeenten aan de verkiezingen deel. Redacteur Douwe van Domselaar belde met partijleider Constant Kusters: 'Ik zit met een pin op mijn mond te praten.'

DOUWE VAN DOMSELAAR

De NVU doet dit jaar mee aan de gemeenteraadsverkiezingen in Purmerend, Westland en Arnhem. Waarom in deze drie gemeenten? 'Dat is simpel, daar hebben we goede lijsttrekkers. Het is erg moeilijk om mensen bereid te vinden om de politiek in te gaan. Lid worden, betalen, actievoeren, dat willen onze leden allemaal wel, maar ze hebben gewoon te weinig tijd of geen interesse in een politieke functie.'

De NVU heeft al eerder aan verkiezingen deelgenomen. Er is toen nooit een zetel behaald. Waarom lukt het nu wel?

'Door de PVV! Er zijn steeds meer Nederlanders die het vreemdelingenvraagstuk erg belangrijk vinden. Dat geluid vertolken wij al veertig jaar! De PVV doet in 2014 alleen mee in Almere en Den Haag, maar mensen in het hele land willen wel op zo'n partij stemmen en stemmen in de drie gemeenten waar wij meedoen, en de PVV niet, dus op ons.'

Van welke partij gaat u nog meer stemmen weghalen?

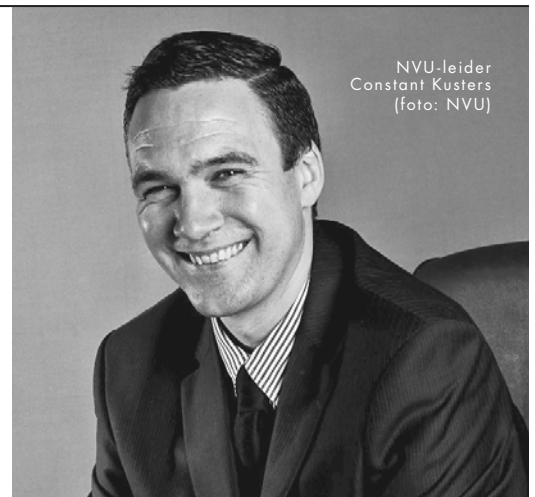
'Ik denk dat we bij alle partijen stemmen weghalen. Het vreemdelingenvraagstuk raakt nu iedereen. Niemand kan er meer omheen. Zelfs Lodewijk Asscher ziet het nu. Zouden we niet 20.000 Oost-Europese arbeiders krijgen? Het zijn er nu al 200.000! Nederlanders pikken het niet meer. Politici zien de problemen niet. Die wonen in nette wijken zonder buitenlanders en sturen hun kinderen naar scholen met alleen blanke kinderen.'

Het partijprogramma van de NVU is erg divers. Waar plaatst u de NVU?

'Wij zijn moeilijk te plaatsen. Dat bleek ook uit het *Kieskompas*-overleg. We passen daar niet in. Vele mensen kennen alleen onze rechtse standpunten, maar wij hebben een heel genuanceerd programma. Laatst had ik een overleg in Arnhem en waren de GroenLinksers heel verbaasd dat wij zonnepanelen en dierenwelzijn toejuichten. Neem ook het softdrugsplan. Er is geen partij in Nederland die op dat gebied zo progressief is als wij.'

In het partijprogramma stelt u *ons volk* steeds centraal, maar wie is nu precies *ons volk*?

'Ik mag deze vraag niet beantwoorden, want als ik antwoord op deze vraag wil geven ben ik strafbaar door Artikel 1 en Artikel 137. Ik hoor volgens de wet te zeggen dat iedere neger met een Nederlands paspoort een Nederlander is. Iedereen met een Nederlands paspoort is een Nederlander. Punt. Snapt u wat ik bedoel? Het vrije woord is al vermoord! Ik zit nu met een pin op mijn mond te praten. Links Nederland mag alles zeggen wat hij wil. Wij worden gekapitteld door die twee wetten.'

NVU-leider
Constant Kusters
(foto: NVU)

Laat ik de vraag dan anders stellen, misschien kunt u dan wel antwoord geven. Laten we het hebben over de *klassieke Nederlander* tegenover de *niet-klassieke Nederlanders*. Klassieke Nederlanders vergrijzen en sterven dus langzaam uit. In het partijprogramma staat een paragraaf over de toeslag die grote klassieke Nederlandse gezinnen krijgen.

'Ik vind dat we als klassieke Nederlander in de meerderheid moeten blijven. Ik doe mijn best en heb vijf kinderen, dus aan grote gezinnen moeten we extra toeslagen toekennen. Dat lost het feitelijke probleem echter niet op. Ik zeg u dit: de grenzen moeten echt dicht. Het aantal buitenlanders is echt te groot - en die mensen zijn in de criminaliteit oververtegenwoordigd. Berechten, straffen en bij dubbele nationaliteit over de grens zetten. Als ze geen dubbel paspoort hebben kan dat laatste helaas niet. Dat is ons probleem, maar daar mag ik het in deze democratuur niet over hebben! Mijn vrije woord wordt vermoord. Het kabinet-Wilders I zal dat vreemdelingenvraagstuk wel uitvoeren, want Nederlanders willen dit niet meer: gevangnissen vol met buitenlanders, Oost-Europeanen die banen inpikken en uitkeringen en woningen krijgen. Weet u wat er nu gebeurt? In het Westland zullen de kaseigenaren nu de Polen ontslaan want die zijn duurder dan Bulgaren en Roemen. Dus die Polen moeten dan maar een uitkering aanvragen! Het casinokapitalisme heeft ons volk in de greep.'

Maar wij willen toch zelf onze badkamer goedkoop laten betegelen door een Pool en niet door een dure Nederlander. We vragen er toch gewoon zelf om?

'Dat is wel zo, maar het is de linkse politiek die dit al jaren lang mogelijk maakt. Dat kunnen we gewoon stoppen. Grenzen dicht! 600.000 werklozen en er zijn ook 300.000 Oost-Europeanen die hier wel werk hebben. Wat klopt hier niet?

Aan de andere kant moeten gemeenten veel steviger optreden tegen bijstandsgerechtigden. Stop met pampieren. Dwing mensen met een uitkering aan het werk. Dan heb je ook geen buitenlanders meer nodig. Dat durf ik gerust te zeggen. Alle problemen in een keer opgelost. Het arbeidsmoraal moet terugkeren. Wil jij als uitkeringsgerechtigde geld? Dan ga je maar werken. Luie Nederlanders moet je gewoon een trap onder de kont geven.'

Wat moet iedere maatschappijleerdocent volgens u aan de klas vertellen?

'Dat de leerlingen nooit hun wortels moeten verloochenen. Je bent hier geboren. Je mag best trots zijn op je genen en je afkomst. Dat geldt natuurlijk voor iedereen, maar bij *white power* schrikken mensen daar nog steeds een beetje van.' ♦

Nilay Avar

DOCENT IN OPLEIDING

DILEK SEMUR

WIE Nilay Avar

LEEFTIJD 22 jaar

OPLEIDING Lerarenopleiding
maatschappijleer Hogeschool van
Amsterdam (afgerond), premaster
Bestuurskunde (heden)

STAGEPLAATS Radulphus College,
Curaçao

LESGEVEN OP CURAÇAO

'Het leek mijn een fantastische ervaring om naar de andere kant van de wereld te reizen en daar les te geven. Omdat het vak maatschappijleer in het Nederlands wordt gegeven had ik niet veel keuze qua land waar ik stage wilde lopen. Het zou of Suriname of de Antillen zijn.'

Nilay Avar gaf gedurende een klein half jaar les op Curaçao: 'Hier heb ik een uur per week lesgegeven aan tien klassen, waarvan zeven havo- en drie vwo-klassen. Het vak dat ik gaf heette sociale wetenschappen, een andere benaming voor het vak maatschappijleer.' Avar had er niet op gerekend dat Curaçao een multiculturele samenleving zou zijn. 'De leerlingenpopulatie was erg divers. Van kwart Spaans, half Engels, kwart Colombiaans tot geheel Chinees. Al deze kinderen hadden gemeen dat zij allen een andere moedertaal spraken, onderling Papiamentu en op school Nederlands. Dit zorgde ervoor dat veel leerlingen moeite met de Nederlandse taal hadden.'

VERSCHILLEN

Vakinhoudelijk kwamen de lessen voornamelijk overeen met de lessen maatschappijleer zoals die in Nederland worden gegeven. 'Maar er waren ook modules die niet in Nederland worden behandeld, zoals globalisering. Daarnaast werd er met een erg moeilijke en gedateerde methode gewerkt. Mijn stagebegeleider werkte aan een methode die toepasbaar was op de Curaçaose samenleving', aldus Avar.

'De omgang tussen leraren en leerlingen is toch anders dan hoe wij in Nederland gewend zijn', zegt Avar, die daar in het begin moeite mee had, 'er is sprake van een hiërarchische verhouding. Ik heb dit proberen op te lossen door mijn stagebegeleidster te observeren; van kijken leer je het meest. Het is een feit dat je in een omgeving belandt waar je nog nooit bent geweest. Uiteraard is het zoeken naar een plek binnen de school en de samenleving.' Volgens de studente klopt het cliché dat de sfeer op de Antillen losser is: 'Niet iedereen heeft het zo druk als in Nederland en maakt zich niet continu druk om alles en iedereen. Wat ik ook erg prettig vond is dat er mijns inziens geen sprake is van een prestatiesamenleving. In Nederland heb ik vaak het gevoel dat je wordt afgerekend op je studieniveau of dergelijks. Op Curaçao heb ik dat niet gemerkt'.

DANSEN

'Een van de meest bijzondere ervaringen was dat ik leerlingen tijdens het uitgaan

'IK ADVISEER IEDERE STUDENT EEN GEDEELTE VAN ZIJN OF HAAR STUDIE IN HET BUITENLAND TE VOLGEN'

tegenkwam en door een van hen ten dans werd gevraagd. Op Curaçao is dansen iets cultureels, iedereen danst met elkaar, zonder bijbedoelingen. Toen ik ten dans werd gevraagd gingen er allerlei gedachten door mijn hoofd: 'Kan dit wel?' en 'Is het wel gepast?'. Uiteindelijk legde ik dit voor aan mijn stagebegeleidster en die reageerde lachend. Zij vertelde mij dat dit als *normaal* wordt ervaren en dat ik me nergens druk om moest maken. Dit was toch wel een moment dat ik een *cultuurshock* had.'

Haar stageperiode op Curaçao heeft Avar als bijzonder leerzaam ervaren. Ze zou het voor geen goud gemist willen hebben: 'Ik heb ontzettend veel geleerd en het heeft een positieve invloed gehad op mijn persoonlijke ontwikkeling. Daarom adviseer ik ook iedere student, indien mogelijk, een gedeelte van zijn of haar studie in het buitenland te volgen'. ♦

Gerard Spong (foto: Nouchka Huijg)

IN GESPREK MET (CASSATIE)ADVOCAAT GERARD SPONG

'LEERLINGEN MOETEN MEER STRAFRECHT KRIJGEN'

Ruim veertig jaar zit advocaat Gerard Spong in het vak. In gesprek met *Maatschappij & Politiek* spreekt de charismatische strafpleiter zijn zorgen uit over de staat van de Nederlandse rechtsstaat en de juridische kennis van de burger. Spong: 'Iets genuanceerdere berichtgeving in de media is dringend noodzakelijk.'

IVO PERTIJS

'D e minister van Veiligheid en Justitie en zijn staatssecretaris trefden veel maatregelen die de rechtsbijstand ernstig uithollen en ook de magistratelijke functie van het Openbaar Ministerie aantasten. Die twee dingen tezamen vormen een ernstige verzwakking en ondermijning van de Nederlandse rechtsstaat', stelt Gerard Spong na afloop van een lezing in Zoetermeer. Aanvankelijk wilde staatssecretaris Fred Teeven het uurloon van advocaten terugschroeven van bijna 105 euro naar 70 euro. Na fel protest van de advocatuur paste de staatssecretaris de bezuiniging op de rechtsbijstand aan. Het uurtarief werd met slechts tweeënehalve euro verlaagd. Een eerdere bezuiniging ging wel door. 'Nu is het al zo dat als je in cassatie een zaak hebt die met een selectie aan de poort is afgedaan, een advocaat dat 200 euro oplevert. Daar moet je als cassatieadvocaat een dossier voor aanleggen, een dossier voor bestuderen en een cassatiemiddel voor indienen. De hele administratieve rompslomp. Dat kost al gauw vijf of zes uur werk - en dat voor 200 euro. U begrijpt dat je daar kwalitatief niet zo goed werk voor kan verrichten, tenzij je een dief van je eigen portemonnee bent', licht de ervaren cassatieadvocaat toe. Daar blijft het volgens Spong niet bij. 'De staatssecretaris wil de toetsing op de advocatuur in handen leggen van een college dat door de staat wordt benoemd en bemand. Dat tast de onafhankelijkheid van de advocatuur wezenlijk aan. Daarbij worden in civiele zaken de griffierechten zo omhoog geschroefd dat procederen voor mensen een financiële aderlating

wordt'. Zijn kritiek op bewindslieden of het handelen van het Openbaar Ministerie uit Spong in zijn boeken, in televisieprogramma's en in interviews, zoals dit vraaggesprek. De advocaat spreekt weloverwogen en laat soms een korte stilte vallen gevolgd door een vlijmscherpe analyse.

U noemde in uw kritiek op de kabinetsplannen ook de aantasting van de magistratelijke functie van het Openbaar Ministerie. Wat baart u zorgen?

'Je ziet nu een tendens dat het Openbaar Ministerie door allerlei reorganisaties veel slechter kan functioneren dan voorheen. Een merkwaardige ontwikkeling is dat aan de ene kant het Openbaar Ministerie steeds meer bevoegdheden krijgt, terwijl aan de andere kant de controlerende functie van de advocatuur wordt beperkt. Het werkt dus aan twee kanten: bevoegdheidsuitbreiding van het Openbaar Ministerie en een verschraling en vermindering van de controlefunctie van de advocatuur door de laatste financieel kort te wiken. Daar komt nog bij dat de positie van de advocatuur wordt verzwakt, omdat binnenkort het spreekrecht van slachtoffers wordt uitgebreid. Dat betekent voor de advocaat van de verdachte een werklustverzwaring, omdat de verdachte zich nu ook moet gaan verdedigen tegen wat het slachtoffer allemaal gaat doen en zeggen.'

Bent u tegen het spreekrecht van slachtoffers?

'Ik zeg niet dat het slachtoffer geen spreekrecht hoort te hebben. Dat vind ik prima. Ik vind alleen dat het spreekrecht van het slachtoffer niet ten nadele van de positie van de verdachte mag gaan. Daar gaat het mij om.'

In uw boek *De breuk* beschrijft u een oppermachtig Openbaar Ministerie. Hoe sterk is de positie van een verdachte in Nederland?

'De verdachte heeft verschillende rechten, maar hij wordt soms ook ernstig in zijn rechten beperkt. Ik zal een voorbeeld geven. Als ik in een strafzaak, getuigen wil horen dan moet ik eerst toestemming vragen aan een officier van justitie en een rechter. Die kunnen dat dus weigeren. De omgekeerde situatie doet zich voor een officier niet voor.'

Wijkt Nederland op dit punt af van andere landen?

'Ik weet niet precies hoe het in België en Duitsland is geregeld, maar ik weet wel dat het in Engeland gemakkelijker is. Dat komt door het jurystelsel. Een ontlastende getuige kan in Engeland zonder meer door een jury worden verhoord. In Nederland is daarvoor echter een hoop gesteggel nodig.'

In uw boek *De hypocrisie van de achterdeur* levert u scherpe kritiek op het Nederlandse drugsbeleid. Is er volgens u iets met deze kritiek gedaan?

'Ik heb het vermoeden van wel, want de afgelopen anderhalf jaar hebben wij in verschillende coffeeshopzaken uitspraken van rechterlijke colleges mogen verwelkomen die allemaal wel eenzelfde ondertoon hebben. Verschillende rechterlijke colleges veeften de vloer aan met het Openbaar Ministerie dat in dit soort zaken draconische straffen eiste. De ene rechter gaat zelfs zo ver om het Openbaar Ministerie niet ontvankelijk te verklaren, terwijl een andere rechter Artikel 9a toepast. Dat laatste houdt een rechterlijk pardon in. In één zaak gebeurde dit waarbij het Openbaar

'Verschillende rechterlijke colleges veegden de vloer aan met het Openbaar Ministerie dat in coffeeshopzaken draconische straffen eiste'
(foto: Stevthethief, Wikimedia Commons)

Ministerie achttien maanden gevangenisstraf had geëist. Een groter verschil van mening en inzicht is niet denkbaar: de rechter volstaat met een pardon en legt geen straf op in een zaak waar de officier van justitie een gevangenisstraf van anderhalf jaar eist! De rechtbank Den Haag doet dat, de rechtbank Amsterdam doet dat... We zien dat de rechterlijke macht wat dit betreft meer *down to earth* is dan het Openbaar Ministerie.'

Verbaast het u dat de wetgeving niet wordt aangepast?

'Dat verbaast mij wel, maar we zitten nog steeds opgescheept met een mischien wel innerlijk verdeeld Openbaar Ministerie.'

Bestaat het Openbaar Ministerie dan uit twee kampen?

'Als ik mijn oor goed te luister leg zijn er inderdaad twee kampen.'

Dus u weet in een strafzaak gelijk of u een rekkelijke of een precieze officier van justitie tegenover u heeft.

'Ja, je kent je pappenheimers.'

U bent ruim veertig jaar advocaat. Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen in de rechtspraak geweest?

'De verschuiving van het accent op het procesrecht naar het materiële recht is een bijzonder belangrijke ontwikkeling. Aan vormverzuimen wordt veel minder zwaar getild dan vroeger. We zien ook in toenemende mate de ontwikkeling dat de strafrechter de strafrechtelijke aansprakelijkheid weer aan het beperken is. Het is een tijdje heel ruim geweest, maar op verschillende vlakken zien we dat dit weer is teruggedrongen. Als voor-

beeld noem ik het stellen van strengere bewijseisen aan de voorbedachte raad bij moord en bij witwassen. Een andere belangrijke ontwikkeling is de opkomst van mensenrechten die de eerlijkheid van het proces in hoge mate hebben beïnvloed. Dat is echt een ontwikkeling van de afgelopen twintig jaar. Zo zijn er ontzettend veel uitspraken gedaan over de toelaatbaarheid van bepaalde getuigenverklaringen. Ook zijn er uitspraken gedaan over de vraag tot hoe ver of, en zo ja, in welke mate iemand zichzelf mag incrimineren. Tot slot deed de rechter uitspraken over het onschuldbeginsel. Dat zijn drie heel belangrijke dingen in het strafrecht.'

Op welk punt is het onschuldbeginsel versterkt?

'Dat is met name bij de ontnemingsmaatregel versterkt. Ongeveer tien jaar geleden was het standaardpraktijk dat iemand kon worden vrijgesproken, maar desondanks door de strafrechter de ontnemingsvordering aan zijn broek kon krijgen. Dan moest hij ondanks de vrijspraak toch nog het wederrechtelijk genoten voordeel aan de staat betalen. Dat is door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in het beroemde Geerings-arrest om zeep geholpen.'

Tegelijkertijd kan een verdachte van moord zich niet langer op het *ne bis in idem*-beginsel beroepen...

'Nee. Dat komt omdat we de wet herziening ten nadele hebben ingevoerd.'

Wat betekent die wet voor uw cliënten nadat zij door de rechter zijn vrijgesproken?

'Zij lopen *life time* met een zekere onzekerheid rond. Het gaat dan vooral om

verdachten die zijn vrijgesproken in moordzaken. Ik vind het geen gelukkige ontwikkeling. De wet herziening ten nadele is vooral geïnspireerd op het feit dat het door DNA-technieken toch wel voorkomt dat pas na tien of twintig jaar alsnog nieuw bewijs boven water komt. Ik kan mij dan ook wel voorstellen dat je vooral in een moordzaak zegt: "Ja, luister eens, dan moet dat toch tot een nieuw proces kunnen leiden?". Het probleem is alleen dat nieuw bewijs van technische aard zelden voldoende is in een strafzaak. Meestal moet daar toch met getuigenbewijzen worden gecombineerd. Na verloop van tijd wordt een getuigenverklaring steeds onbetrouwbaarder. Aan de ene kant zie je dat de positie van het technische en forensische bewijs steeds zwaarder wordt, terwijl het noodzakelijke getuigenbewijs steeds minder betrouwbaar wordt. Dan krijg je de combinatie van een betrouwbaar en minder betrouwbaar bewijsmiddel. Dat vind ik een gevaarlijke combinatie.'

Hoe is het volgens u met de juridische kennis van de burger gesteld?

'Die is bedroevend, denk ik. Dat is mijn gevoel. Dat merk ik aan de honderden e-mails die ik krijg naar aanleiding van bepaalde zaken die ik doe. Daaruit blijkt dat het bedroevend is gesteld met het denkniveau en de kennis van de gemiddelde Nederlander. De reacties op de grensrechterzaak zijn daarvan een voorbeeld.'

Welke bijdrage zouden de media en maatschappijleerdocenten kunnen leveren om de juridische kennis onder burgers te verbeteren?

'Het eerste dat je er aan kunt doen is de media meer verantwoordelijkheids-

gevoel bijbrengen ten aanzien van de wijze waarop ze bepaalde berichtgeving over strafzaken de wereld in sturen. Een iets genuanceerdere berichtgeving is dringend noodzakelijk. Het tweede dat je zou kunnen doen is op scholen leerlingen iets meer strafrecht leren, zodat ze al op jonge leeftijd weten hoe het strafrecht werkt en dat ze leren doorzien dat het niet zo simpel ligt als in *De Telegraaf* wordt weergegeven.'

Merkt u dat media een steeds grotere rol in de Nederlandse rechtspraak spelen?

'Jazeker, media hebben grote invloed op het proces ter terechtzitting, en soms niet ten goede. Neem de grensrechterzaak. Daar heeft de invloed van de media een merkwaardige rol gespeeld voor wat betreft de vraag of bij het horen van de zaken van de minderjarige verdachten de deuren moesten worden gesloten. Daar is toen een noodoplossing uit de bus gekomen die een beetje halfslachtig was.' [De pers kreeg van de rechter toegang tot de rechtszaal, *IP*]

Was deze zaak anders gelopen zonder media-aandacht?

'Dat kan ik voor wat betreft de afloop niet zeggen.'

U bent zelf regelmatig te gast in televisieprogramma's. Heeft u het gevoel dat u de beeldvorming bij kan stellen?

'Als ik in *De Wereld Draait Door* of in *Pauw & Witteman* kom, dan ben ik wel in staat om te zeggen wat ik te zeggen heb. Het moeilijke is alleen dat het format van een dergelijk programma er toe leidt dat je een spreektijd van hooguit vier tot maximaal vijf minuten hebt. Eigenlijk niet eens, want meestal wisselen ze al na acht minuten van item. Van die acht minuten gaan er al tweeëneuhalf minuut verloren aan de vraagstelling van Matthijs van Nieuwkerk, Jeroen Pauw of Paul Witteman. Dan heb je vaak nog een andere gast die er bij zit en die ook wat mag zeggen. Die krijgt dan twee minuten. Dan blijft er hooguit drie of drieëneuhalf minuut over. Ga maar iets heel juridisch en gecompliceerds in drie minuten uitleggen. Dat is een moeilijke opgave, maar wel een uitdaging.'

Stel dat u een gastles aan een havo-4-klas mag geven. Welk thema gaat u dan met deze leerlingen bespreken?

'Ik zou zeker het onschuldbeginsel nemen. Hoe ik de leerlingen zou uitdagen kan ik niet zomaar uit mijn mouw schudden. Daar moet ik mijn gedachten even over laten gaan.' ♦

ARIE SLOB (CHRISTENUNIE)

MOTIE

POLITIEK NAAR JONGEREN BRENGEN

Er zijn jongeren die politiek interessant en boeiend vinden. Dat is mooi. Er zijn ook veel jongeren waar politiek op grote afstand van staat. Dat laatste is best te begrijpen. Zeker als je in je directe omgeving niet direct met politiek wordt geconfronteerd. Muziek, sport, uitgaan, vrienden, zijn dan vele malen belangrijker. Toch raakt politiek in veel opzichten hun leven. Vaak hebben jongeren dat niet door. Zo zijn er kort geleden besluiten over pensioenen genomen. Daar speelde met name het opbouwen van pensioenen voor jongeren een grote rol in. Het zal niet veel jongeren hebben geboid. Soms komt politieke besluitvorming wel heel dichtbij. Neem bijvoorbeeld het optrekken van de leeftijdsgrens voor alcoholgebruik of een discussie over een vuurwerkverbod. Dat zijn onderwerpen die veel jongeren oppakken en waar ze ook wel opvattingen over hebben.

Voor mij persoonlijk is de politiek pas echt dichtbij gekomen toen ik als scholier met mijn klas een bezoek aan de Tweede Kamer bracht. Voor het eerst zag ik de landelijke democratie van dichtbij functioneren. Dat heeft wat bij mij losgemaakt. Op dat moment overigens niet wetende dat ik daar ooit zelf nog eens zou komen te werken. Ik heb gemerkt dat het organiseren van ontmoetingen voor jongeren met de politiek helpt bij de politieke bewustwording. Er gebeurt op dat vlak al veel, maar er zou nog veel meer kunnen.

Het meest dichtbij is dan het gemeentebestuur van de plaats waar jongeren wonen. Vaak weten ze daar nog minder van dan van de landelijke politiek. Van dat laatste krijgen ze nog wel eens iets van mee via *nu.nl* of de televisie.

Ik vind dat we er meer aan moeten doen om jongeren met de lokale politiek in aanraking te brengen. Vandaar mijn motie. Er is genoeg te bedenken. Waarom adopteren gemeenteraadsleden bijvoorbeeld niet voor een bepaalde tijd een aantal scholieren? Zij kunnen dan wat met hen meelopen en krijgen een vipplaats bij een raadsvergadering - zoiets vergeet je niet snel. Of er kan een schoolklas van de maand worden aangewezen. Zij mogen ook een vergadering bezoeken, maar hebben eerst een rondleiding gehad en uitleg over het raadswerk gekregen en misschien ook wel een hapje gegeten met de burgemeester en wethouders. Raadsleden, wethouders kunnen ook naar de school gaan om gastlessen te geven. Organiseer eens een debat voor jongeren in de raadszaal enzovoort, enzovoort.

Als nu eens elke gemeente na de raadsverkiezingen in het collegeprogramma opneemt daar de komende jaren iets mee te gaan doen: een inspanningsverplichting om jongeren de mogelijkheid te geven met de gemeentelijke politiek in aanraking te komen. Ik ben ervan overtuigd dat er dan mooie dingen kunnen gebeuren en dat politiek dicht bij jongeren komt te staan. Aannemen dus mijn motie! ♦

DE POLITIEKE EN MAATSCHAPPELIJKE FUNCTIE VAN DE LEERLINGENRAAD

DE LEERLINGEN WETEN RAAD!

'Brand oefeningen', zegt Ali. 'Mocht er op een dag brand ontstaan dan weet niemand binnen de school wat we moeten doen'. Nesrine zou graag willen zien dat de kluisjes van de leerlingen beter worden beveiligd en Samir wil graag iets voor zijn medeleerlingen betekenen: 'Juf, ik hoor regelmatig van medeleerlingen dat zij ergens mee zitten. Als ik in de leerlingenraad zit kan ik wat voor die leerlingen betekenen'.

DILEK SEMUR

De leerlingenraad is een georganiseerde vorm van leerlingenparticipatie die vooral binnen het voortgezet onderwijs is terug te zien. De leden van de raad vertegenwoordigen de mening van hun medeleerlingen op school en proberen (samen met medeleerlingen) het schoolbeleid direct of indirect te beïnvloeden. Bij wet zijn scholen of onderwijsinstellingen niet verplicht een leerlingenraad in te stellen. Wel moet elke school of onderwijsinstelling een medezeggenschapsraad (MR) hebben waarvan naast personeel en ouders ook leerlingen deel uit maken. Door middel van hun informatie-, advies- en instemmingsrecht kunnen deze leerlingen proberen invloed op beleidsplannen uit te oefenen. Zo hebben de leerlingenvertegenwoordigers in de medezeggenschapsraad instemmingsrecht met betrekking tot het leerlingenstatuut, de vaststelling van de schoolgids en de onderwijstijd. Indien van toepassing kan de leerlingenraad door middel van de medezeggenschapsraad (in)direct een advies aan het schoolbestuur uitbrengen.

MOTIVATIE

'De leerlingenraad staat of valt met jullie inzet. Jullie kunnen het verschil maken'. Stilzwijgend kijken en luisteren de huidige leden van de leerlingenraad naar Bilal, oud-leerling van het Huygens College in Amsterdam. Bilal is inmiddels bezig met zijn hbo-opleiding en komt vrijwillig bijdragen aan de vormgeving van de huidige leerlingenraad. Zijn aanwezigheid levert een positieve bijdrage aan de participatiebereidheid van de leden. 'Juf, een vriendin van mij op een andere school zit ook in de leerlingenraad, misschien dat we een keer samen kunnen komen om ideeën met elkaar uit te wisselen. Dan kunnen wij kijken hoe zij het doen', stelt Samir voor. Participatiebereid is een belangrijke voorwaarde voor het functioneren van de leerlingenraad. Het is in dit kader van belang dat leden en medeleerlingen ook worden gemotiveerd, en blijven, om te participeren. 'Juf, we zijn blij dat we dit jaar een betrokken docent als begeleider hebben. U motiveert ons, maar ook kunt u ons helpen met onze rechten en plichten', zegt Ilayda. De begeleidende rol van docenten blijkt in de praktijk van grote invloed op de participatiebereidheid van leerlingen te zijn.

PARTICIPATIE

Naast het principe van de participatiebereidheid wordt het inzichtelijk maken van de participatiestructuur en participatiecultuur van de school of onderwijsinstelling als voorwaarde gesteld. In welke mate en op welke wijze heeft de leerlingenraad invloed op het onderwijsbeleid? Wordt er van de leden en medeleerlingen verwacht dat zij een actieve bijdrage aan de uitvoering van het onderwijsbeleid leveren? Hebben zij medezeggenschap of beperkt de leerlingenparticipatie zich tot inspraak? Daarnaast is het van belang dat de school of onderwijsinstelling een visie op leerlingenparticipatie heeft. Welke vaardigheden wil de school dat de leden en/of medeleerlingen door middel van leerlingenparticipatie inzetten en (verder) ontwikkelen? Het ontbreken van participatiebereidheid, -structuur, -cultuur en -vaardigheid leidt in de praktijk tot onvoldoende georganiseerde leerlingenparticipatie.

ACTIEF BURGERSCHAP

Kijkend naar de school als minisamenleving vervult de leerlingenraad een politieke- en maatschappelijke functie binnen scholen of onderwijsinstellingen. De leden van de raad houden zich bezig met de inrichting van de school en leren door middel van *de ervaring* invloed op het onderwijsbeleid uit te oefenen. Zij ervaren het proces van politieke besluitvorming van nabij waarbij zij niet alleen worden geconfronteerd met knelpunten in het functioneren van het politieke besluitvormingsproces, het inzetten van de beschikbare machtsmiddelen, maar ook leren tot een compromis te komen. 'Je moet als je in de leerlingenraad zit natuurlijk aan het algemeen belang denken', zegt Samir. De leerlingenraad kan in dit kader leerlingen voorbereiden op het functioneren in een democratische samenleving. ♦

VOX populi

HEEFT JOUW SCHOOL EEN LEERLINGENRAAD? WAT DOEN ZE? ZOU JE ER ZELF LID VAN WORDEN? LEERLINGEN VAN VERSCHILLENDE SCHOLEN OVER DE LEERLINGENRAAD.

BAS BANNING

HARMKE
VECHTDAL COLLEGE
HARDENBERG

HET IS FIJN DAT JE JE MENING KUNT GEVEN.

'Mijn school heeft een leerlingenraad. Ik vind het wel een beetje belangrijk. Het is fijn dat je je mening kunt geven. Volgens mij is het zo dat een paar leerlingen per klas daarheen gaan. Het zou wel handig kunnen zijn als leerlingen nog ergens anoniem hun mening over leraren kunnen geven. Ik heb er zelf niet echt tijd voor.'

SILVER
CARTESIUS LYCEUM
AMSTERDAM

IK DENK DAT HET GROTER EN BEKENDER ZOU MOETEN ZIJN.

'We hebben een leerlingenraad, maar niet heel uitgebreid. Ik denk dat er niet veel mee gebeurt. Volgens mij organiseren ze activiteiten en zo. Soms dienen ze iets in als er een probleem is. Ik denk dat het groter en bekender zou moeten zijn, maar dat dat niet zo is omdat niemand er veel interesse in heeft. Ze moeten meer bij de school betrokken zijn. Ik zou er zelf geen lid van willen zijn, want het is toch vooral in je vrije tijd en er wordt toch niet echt naar je geluisterd.'

KIMBERLY
ZELDENRUST STEELANT-
COLLEGE, TERNEUZEN

EEN APARTE LEERLINGENRAAD LIJKT ME NIET NODIG.

'Ik zit in de leerlingengeleding van de medezeggenschapsraad. We zitten daar met drie leerlingen. Ik heb eigenlijk nooit dat leerlingen naar me toe komen dat er iets moet worden veranderd. Dus een aparte leerlingenraad lijkt me niet nodig. Iedereen weet wel bij wie ze moeten zijn. Er is wel een aparte feestcommissie, daar kun je je voor aanmelden.'

JORIS
ZELDENRUST STEELANT-
COLLEGE, TERNEUZEN

DE MEDEZEGGENSCHAPSRAAD VOLDOET.

'We hebben geen leerlingenraad nodig, de medezeggenschapsraad voldoet. Ik vind dat als je echt iets gedaan wilt krijgen dat het meestal wel lukt. Je moet de juiste personen opzoeken en vragen of het wel of niet kan.'

ROKEN EN VRIENDEN OP MIDDELBARE SCHOLEN

HOE WORDEN ROKERS AANGESTOKEN?

De meeste mensen die hun eerste sigaret opsteken denken vaak dat het daar wel bij zal blijven. Dit is helaas niet het geval. Ondanks dat het aantal rokers in de laatste drie decennia behoorlijk is gedaald, overleden in Nederland in 2010 desalniettemin 19.214 mensen aan de gevolgen van roken. Circa 90 procent van alle rokers begint tussen de 12 en 18 jaar met roken. Daarom zijn middelbare scholieren zeer relevant voor onderzoek naar de vraag waarom mensen met roken beginnen. Chip Huisman deed er promotieonderzoek naar.

CHIP HUISMAN

Er is al veel bekend over de redenen waarom jongeren met roken beginnen. Zo is bekend dat het rookgedrag en de mening over roken van ouders een belangrijke rol spelen. Kinderen van ouders die roken en/of roken goedkeuren hebben een aanzienlijke kans om zelf ook te gaan roken. Verder is het sociaaleconomisch milieu waaruit mensen afkomstig zijn relevant. Lager opgeleiden mensen met lage inkomens roken meer dan hoger opgeleiden met hoge inkomens. Dit beeld is ook terug te zien onder middelbare scholieren. Vmbo-leerlingen roken aanzienlijk meer dan havo- en vwo-leerlingen. Vrienden en vriendschapsnetwerken zijn een andere belangrijke factor. Veel onderzoek toont aan dat vrienden in rookgedrag op elkaar lijken. Dus als iemand rookt, is de kans groot dat zijn of haar vrienden ook roken. De centrale vraag hierbij is of vrienden qua rookgedrag op elkaar lijken omdat ze elkaar met roken aansteken (beïnvloeding door vrienden) of dat rokers elkaar juist opzoeken en daardoor bevriend raken (selectie van vrienden)? Uit recent onderzoek blijkt dat beide mechanismen een rol spelen. Tot voor kort was het onderscheid tussen deze twee mechanismen moeilijk in kaart te brengen omdat het nog ontbrak aan software en genoeg computerkracht om dit met de juiste (en zeer complexe) statistische modellen uit te zoeken.

BEÏNVLOEDING ROOKGEDRAG

Er is echter nog weinig bekend over de wisselwerking tussen de hierboven genoemde factoren. Hoe zit het met de rol van vriendschapsnetwerken binnen middelbare scholen? Wat gebeurt er als deze scholen bestaan uit verschillende schooltypen binnen een gebouw en vmbo-, havo- en vwo-leerlingen met hun verschillen in rookgedrag in elkaars vriendschapsnetwerken zitten? Wat is de rol van de ouders voor het verspreiden van rookgedrag binnen deze vriendschapsnetwerken? Het promotieonderzoek probeert dit kennishiaat op te vullen. De centrale onderzoeksvraag luidt daarom: 'Hoe beïnvloedt de combinatie van schoolorganisatie, sociale achtergrondkenmerken (zoals sociaaleconomische status, het rookgedrag en

de houding ten opzichte van roken van de ouders) en vriendschapsnetwerken het rookgedrag van Nederlandse jongeren?'

ONDERWIJSNIVEAU

Het voert hier te ver om alle bevindingen van het proefschrift *The smoking chain* in detail te bespreken. U kunt daarvoor terecht op de website van de Universiteit van Amsterdam waar de dissertatie integraal is te downloaden.¹ Twee bevindingen verdienen het evenwel om hier te worden benoemd: een van de onderzochte hypothesen stelt dat als vmbo-leerlingen meer roken dan havo- en vwo-leerlingen, vmbo-leerlingen minder gaan roken als ze in een gebouw zijn gehuisvest waarin ook een havo- en/of vwo-afdeling zijn ondergebracht. Het idee hierachter is dat de havo- en vwo-leerlingen dan een goed voorbeeld geven. Omgekeerd zou hetzelfde kunnen worden verwacht: vmbo-leerlingen geven het verkeerde voorbeeld voor havo- en vwo-leerlingen. Deze hypothese blijkt ongegrond. Sterker: havo-leerlingen gaan juist minder roken als ze op een brede scholengemeenschap met vmbo-leerlingen zitten. Een mogelijke theoretische verklaring hiervoor is dat roken of juist niet-roken als een distinctiemiddel wordt gebruikt. Door niet te roken kan een leerling zich van leerlingen van andere schooltypen met andere levensstijlen onderscheiden. Een tweede belangrijke bevinding is dat niet alleen de houding van ouders relevant voor het rookgedrag van leerlingen is, maar ook de houding van de ouders van vrienden. Met andere woorden: het netwerk van ouders buiten de school beïnvloedt via het vriendschapsnetwerk binnen de school het rookgedrag van individuele leerlingen.

BETROUWBAARHEID

In een natuurkundig laboratorium heeft een onderzoeker alle factoren die een rol spelen voor zijn of haar experiment tot op hoge mate onder controle. Bij sociaalwetenschappelijk onderzoek is dit vrijwel nooit het geval. De samenleving is het laboratorium waarin de sociaalwetenschapper over haast geen enkele factor controle heeft. Dit maakt het vele malen moeilijker om op een betrouwbare en valide manier onderzoek

Onderzoek toont aan dat vrienden in rookgedrag op elkaar lijken (foto: Lewis Hine)

te doen. Dus bij elk sociaalwetenschappelijk onderzoek - hoe goed uitgevoerd dan ook - moet op dit gebied altijd een paar slagen om de arm worden gehouden. Hier zal aan de hand van het promotieonderzoek een aantal van deze moeilijkheden worden besproken.

Voor dit onderzoek hebben leerlingen enquêteformulieren over roken ingevuld. Roken is iets dat de meeste leerlingen niet van hun ouders mogen en op school vaak ook verboden is. Dus waarom zouden ze het enquêteformulier naar eer en geweten invullen? Sec genomen, is dat onduidelijk. Om hiermee om te gaan is het heel belangrijk dat leerlingen helder wordt uitgelegd dat alle gegevens vertrouwelijk zullen worden behandeld en worden geanonimiseerd. Daarbij is het ook van belang dat leerlingen (en hun ouders) wordt verteld en in de gelegenheid worden gesteld om geen medewerking aan het onderzoek te verlenen. Hierdoor hoopt de onderzoeker het vertrouwen van zijn respondenten te winnen, maar zelfs als leerlingen naar eer en geweten de enquête invullen, dan is hij er nog niet. Het menselijk geheugen is toch zeer beperkt. Stelt u uzelf maar eens de vraag wat u vijf dagen geleden precies tijdens de lunch hebt gegeten. Vaak weten mensen ook niet hoe vaak ze iets op een dag doen. Uit onderzoek naar indicatoren van nicotinegebruik in speeksel, bleek dat mensen, zelfs als ze oprecht de waarheid vertellen, systematisch zeggen dat ze minder hebben gerookt dan uit de speekselanalyse was af te lezen. Dus de meest betrouwbare manier om iets over rookgedrag te kunnen zeggen is om speekselonderzoek te doen. Dit is echter door de hoge kosten op grote schaal praktisch niet haalbaar. Wat bijvoorbeeld kan worden gedaan om hier binnen een enquête mee om te gaan, is het stellen van een meer algemene vraag: niet hoeveel sigaretten iemand de laatste week precies heeft gerookt, maar of hij of zij de laatste week überhaupt wel heeft gerookt. Daarmee wordt detail en nauwkeurigheid voor betrouwbaarheid ingewisseld.

VRIENDEN

Tot slot, het promotieonderzoek gaat voor een belangrijk deel over vriendschap, maar hoe vriendschap eigenlijk kan wor-

den gemeten? Een manier is om te kijken wie wie als vriend beschouwt. Een vraag zou dan kunnen zijn: 'Noem maximaal tien van je beste vrienden uit jouw klas'. Als die vraag aan iedereen in de klas wordt gesteld, dan kan worden bekeken of bijvoorbeeld Peter Ewoud als vriend ziet, maar ook of Ewoud Peter als vriend zit. Stel dat ze elkaar als vriend zien, dan kan met behoorlijke zekerheid worden gezegd dat er tussen die twee een vriendschap gaande is. Ook als de vriendschap eenzijdig blijkt te zijn, kan dit nuttige informatie opleveren. Stel nou dat heel veel leerlingen Peter als vriend zien, maar Peter slechts een of twee andere leerlingen als vriend ziet, dan kan daaruit worden afgeleid dat Peter blijkbaar erg populair is onder zijn klasgenoten. Populaire leerlingen kunnen best wat invloed hebben als het bijvoorbeeld om roken gaat. Dit is een interessant inzicht voor mensen die rookpreventie-activiteiten ontwikkelen. Het is daarom ook niet vreemd dat antirookcampagnes zich nu richten op het niet cool maken van roken en daarbij van populaire mensen gebruikmaken. Want volgens Bibi is roken 'zooo niet meer van deze tijd'. ♦

Chip Huisman werkt als docent en onderzoeker bij de afdeling Sociologie en Antropologie aan de Universiteit van Amsterdam.

Noot

1. De dissertatie *The smoking chain: friendship networks, education, social background and adolescent smoking behavior in the Netherlands* is te downloaden via <http://dare.uva.nl/record/434256>.

'JONGEREN MAKEN ZICH (NOG) NIET ZO HEEL DRUK OVER MOGELIJKE NEGatieve GEVOLGEN VAN SOCIALE MEDIA'

DE WERKVLOER

LAST VAN FOMO?

Tegenwoordig word ik regelmatig met sociale media geconfronteerd. Thuis heb ik discussies met mijn kinderen over wanneer en hoe lang er contact met digitale vrienden mag zijn: 'Wij zijn de enige kinderen in de klas die na half tien 's avonds geen contact meer mogen hebben met de buitenwereld. Echt belachelijk!'. Tijdens mijn lessen vecht ik nog immer het achterhoedegevecht tegen de mobiele telefoon in de les: 'Wegstoppen dat ding, anders gooi ik 'm uit het raam...'. 'Ja maar, ik moet even iets in mijn agenda zetten en iets opzoeken'.

Bij het onderwerp massamedia hebben we het over voor- en nadelen van sociale media als journalistiek instrument. 'Nu weten we meer over Syrië dan wanneer er geen sociale media waren geweest', houden mijn leerlingen me voor. Ze hebben gelijk.

ANGST

Een leerling deed haar mondeling over het onlangs verschenen boek *Socialbesitas* van Mayke Calis en Herm Kisjes. De schrijvers zijn van mening dat er te weinig aandacht is voor de negatieve gevolgen, die veelvuldig gebruik van sociale media kan hebben. Zij spreken over mogelijke verslaving die zich bij jongeren kan voordoen. Jongeren met een negatief zelfbeeld kunnen volgens de auteurs snel aan sociale media verslaafd raken. Ze plaatsen foto's en filmpjes in de hoop dat ze hier veel *likes* op krijgen. Veel *likes* zijn immers een vorm van bevestiging. Hoe pijnlijk is het als *likes* uitblijven. Reden om het nog eens te proberen en nog eens en nog eens. Ook andere jongeren kunnen echter verslaafd raken, bijvoorbeeld omdat ze de hele tijd willen volgen wat er gebeurt in allerlei chatgroepen waaraan ze deelnemen. Zij kunnen last krijgen van FOMO, *Fear Of Missing Out*. Dat FOMO niet het woord van 2013 is geworden, vind ik jammer. Ook het sociale mediawoord *selfie* moest het uiteindelijk afleggen tegen het oerdegelijke woord *participatiesamenleving*. Sinds ik het boek heb gelezen gebruik ik het FOMO-woord regelmatig: Weg met die telefoon, anders krijg je FOMO!

De leerling van het mondeling denkt dat het wel meevalt met de verslavingsrisico's. Ja, voor sommige jongeren misschien, maar voor de meesten geldt dat niet. Weten we dat ook weer! Ook betekent het onderhouden van veel contacten op sociale media helemaal niet dat je geen live contacten meer kunt hebben. Integendeel, het leidt tot veel contacten op hetzelfde moment: als je ergens met iemand bent, kun je via sociale media ook prima contact met andere vrienden hebben. Geen probleem toch?

INVLOED

In havo-4 hebben twee leerlingen een onderzoek gedaan naar de relatie tussen veelvuldig gebruik van sociale media en stressgevoelens. De uitkomst van hun onderzoek is dat sociale media juist een positieve invloed op de mentale staat van mensen hebben. Binnenkort zal ik het onderzoek met ze bespreken. Dan zal het ook gaan over betrouwbaarheid en validiteit. Daar zijn namelijk nog wel wat vraagtekens bij te plaatsen - en hoe verhoudt hun uitkomst zich tot de bevindingen van Calis en Kisjes?

Het thema Sociale media houdt jongeren bezig. Dat is me wel duidelijk geworden. Ze maken zich echter (nog) niet zo heel druk over mogelijke negatieve gevolgen. Ik wil natuurlijk koste wat kost voorkomen dat ik als een oude zeurende digibeet overkom. Dus probeer ik op de hoogte te blijven. Ik heb zelfs een account op FB (Facebook voor de echte digibeten onder ons). Daar ben ik echter zelden te vinden. Bovendien *like* ik nooit iets. Geruststellende gedachte: ik heb geen last van FOMO. ♦

Anique ter Welle

HOE HOOGMOED TOT MEER DEMOCRATIE LEIDDE

De tijd dat de coalitie vanzelfsprekend over een meerderheid in de Eerste en Tweede Kamer beschikt is voorbij. Duidelijker wordt de politiek er voor leerlingen niet op, maar de democratie komt zo wel tot leven.

JASPER VAN DIJK

In 1999 begon ik als onderwijsmedewerker van de Tweede Kamerfractie van de SP. Het tweede Paarse kabinet beschikte destijds over 97 zetels in de Tweede Kamer en had een ruime meerderheid in de Eerste Kamer. Het beleid was dichtgetimmerd en de oppositiepartijen hadden weinig invloed. Voor docenten maatschappijleer was het eenvoudig om dit systeem aan leerlingen uit te leggen. Dat is nu wel anders. Het lijkt mij een grote uitdaging om aan 15- en 16-jarigen duidelijk te maken hoe de politiek tegenwoordig functioneert. Neem het recente debat over de onderwijswetgeving.

Meer democratie? (foto: Tweede Kamer)

MAATSCHAPPELIJKE STAGE

Begin februari debatteerde de Tweede Kamer over de Wet afschaffing maatschappelijke stage. Naast de maatschappelijke stage bevatte de wet nog twee onderdelen: de afschaffing van het vak Algemene Natuurwetenschappen (ANW) en de afschaffing van het vak Klassiek Culturele Vorming (KCV). Juist omdat de wet drie zeer verschillende onderwerpen bevat, zal hij mogelijk stranden in de Eerste Kamer. De reden is dat diverse partijen elk hun eigen bezwaren tegen de verschillende onderdelen hebben. Om te beginnen zijn CDA, ChristenUnie en SP fel tegen afschaffing van de maatschappelijke stage. Zij vinden het belangrijk dat jongeren ervaring met vrijwilligerswerk opdoen. Bovendien getuigt afschaffing van zwabberbeleid, omdat de stage nog geen drie jaar geleden werd ingevoerd. Vervolgens zijn D66 en PVV tegen afschaffing van het vak ANW vanwege het belang dat zij aan bètakennis hechten, ook voor de leerlingen die geen bètaprofiel kiezen. Als deze vijf partijen nu tegen de wet stemmen, wordt de kans klein dat de wet het in de Eerste Kamer gaat halen. Daar zijn voor een meerderheid immers 38 zetels nodig. CDA, SP, PVV, D66 en CU hebben samen al 36 zetels. Voorstanders zijn PvdA, VVD en SGP zijn goed voor slechts 31 zetels. Het hangt dus af van de partijen die niet aan het debat in de Tweede Kamer meededen: GroenLinks (5 zetels), 50+, OSF of Partij voor de Dieren (alle drie één zetel).

CYNISCH

Deze wankelende constructie hebben we vaker gezien. Het is het gevolg van de overhaaste kabinetsformatie tussen PvdA en VVD door Diederik Samsom en Mark Rutte. Zij boekten weliswaar een mooie verkiezingsuitslag in de Tweede Kamer, maar vergaten de Eerste Kamer. Daar hebben PvdA en VVD slechts dertig zetels. Om die reden hebben we tegenwoordig een *meest geliefde oppositie* van D66, CU en SGP. Samen hebben zij acht zetels, precies genoeg voor een krappe meerderheid in de Eerste Kamer. Sinds vorig jaar zien we dan ook het

ene na het andere *akkoord* dat tussen deze vijf partijen wordt gesloten, bijvoorbeeld het woonakkoord, het sociaal akkoord en het pensioenakkoord. Dit is de politieke situatie zoals we die nu hebben. Veel mensen zullen hier cynisch van worden. Zij vragen zich af waar de politiek mee bezig is. Dat verwijt ik de coalitie ook. Een nadeel is dat de politiek voor leerlingen nog onbegrijpelijker wordt. De positieve keerzijde is dat de democratie gaat leven. Dat zagen we eerder al met Rutte I. Als oppositiepartij heb je nu *wel* iets in de melk te brokkelen. Voor docenten kost het uitleggen van deze nieuwe politieke situatie wel wat extra werk, maar de uitdaging wordt er niet minder op!

HOOGMOED

Voor de SP was duidelijk dat meedoen met de coalitie in dit geval geen optie was. We zijn het namelijk fundamenteel oneens met de neoliberale richting van dit kabinet. Een richting die wordt gekenmerkt door harde bezuinigingen op sociale zekerheid, gezondheidszorg en ontwikkelingssamenwerking (veelal gedictieerd vanuit Brussel). De SP kiest voor duurzame investeringen in onderwijs en zorg en streeft naar werk voor iedereen. De werkloosheid ligt momenteel rond de 750.000 mensen, een aantal dat door het kabinetsbeleid eerder wordt vergroot dan verkleind. Bovendien zit de regering permanent in onzekerheid over wetsvoorstellen waarover zij geen akkoord met de (geliefde) oppositie hebben gesloten, zoals de wet waarin de maatschappelijke stage wordt afgeschaft. Het is een fout die door hoogmoed tijdens de formatie werd veroorzaakt. Dat is spijtig voor de coalitie, maar ik zal het niet betrouwen als slechte wetten daardoor in de Eerste Kamer stranden. ♦

Jasper van Dijk is sinds 2006 lid van de Tweede Kamerfractie van de SP.

De auteurs en eindredacteurs van *Dilemma*, met Hay Janssen gereel rechts en Rob van Otterdijk vierde van rechts (foto: Malmberg)

IN GESPREK MET MAKERS VAN NIEUWE LESMETHODE DILEMMA

'ONZE METHODE ZET AAN TOT GESPREK'

Uitgeverij Malmberg heeft een nieuwe methode voor havo/vwo *Dilemma* op de markt gebracht. Aanleiding voor de redactie van *Maatschappij & Politiek* om met de auteurs in gesprek te gaan. Rob van Otterdijk en Hay Janssen, twee leden van het zes koppige auteursteam, lichten toe waarom naast de zes bestaande methoden maatschappijleer voor havo/vwo deze nieuwe methode er moest komen.

LIEKE MEIJS

Rob van Otterdijk en Hay Janssen geven aan ontevreden te zijn over de bestaande methoden die volgens hen teveel zijn gericht op de reproductie van kennis over de vier domeinen uit het examenprogramma en op de beschrijving van de bestaande situatie in de samenleving. De leerstof zou veel meer moeten worden geïnterpreteerd en leerlingen moeten aanzetten om kritisch na te denken. Vooral moet de lesstof beschrijven waarom de situatie in de samenleving zo is. 'Neem nu het verschil tussen provincie en gemeente. Iedere docent maatschappijleer leert dat zijn leerlingen. Leerlingen moeten worden geprikkeld door vragen als welke problemen de afbakening van verantwoordelijkheden tussen provincie en gemeente geeft. Dat voorkomt dat maatschappijleer instituutkunde wordt', licht Van Otterdijk toe.

Tijdens het interview vullen Janssen en Van Otterdijk elkaar regelmatig aan. 'De

docent kiest uiteraard zelf zijn didactiek en kan ook kiezen voor klassieke instructie en het invullen van het werkboek', merkt een van hen op als de didactiek ter sprake komt. De intentie van de auteurs is echter dat deze methode aanzet tot een gesprek met elkaar, met de docent en tot discussie leidt. 'De naam van de methode illustreert dit ook. De casus is de start en vormt de kapstok van elk hoofdstuk. Daarmee worden meteen vragen opgeroepen. Ook de bronnen hebben eenzelfde functie. Dat is een bewuste keuze in deze methode: geen uitleg van de theorie en die vervolgens op de praktijk toepassen, maar omgekeerd vanuit de praktijk starten, vanuit de casus', aldus de auteurs.

In het filmpje op de website van de methode vertelt een van de auteurs dat theorieën steeds aan de praktijk worden gekoppeld. Kunt u laten zien hoe dat gebeurt?

'Aan de hand van het voorbeeld uit het havo-handboek dat Bureau Jeugdzorg te

dikke kinderen onder toezicht plaatste, verdiepen leerlingen zich in de vraag waarom de overheid zoveel doet. Dan komen daar de theorieën aan bod, zoals de theorie van Abram de Swaan over het ontstaan van de verzorgingsstaat. De eindredactie van de methode zag er ook op toe dat de theorieën werden gekoppeld aan de praktijkvoorbeelden in de bronnen', zegt Janssen die de hoofdstukken over de verzorgingsstaat heeft geschreven.

De vier iconen op het omslag verwijzen naar de politieke, sociale en vrijheidsrechten. Vormen die de rode draad door de methode?

'Er is niet voor gekozen om steeds theoretisch met deze in de Grondwet vastgelegde rechten te starten. Dat is te abstract en te theoretisch voor de leerlingen', stelt Van Otterdijk, 'Wij hebben gekozen voor vragen als "Wie heeft het voor het zeggen?", en daarin zitten dan politieke rechten vevat. We hebben wel nagedacht of we andere thema's als hoofdstukkenindeling zouden nemen,

maar de vier bekende titels dekken toch het beste de lading van de lesstof en zijn vertrouwd voor de docenten.'

Een voordeel van deze methode is dat leerlingen er inzichten mee verwerven, meldt Malmberg. Dat zeggen andere uitgeverijen uiteraard ook. Waarin onderscheidt *Dilemma* zich van andere methoden?

Van Otterdijk: 'Met de opdrachten die onder *toepassen* staan verwerven leerlingen dit inzicht. Soms gaan de opdrachten over de casus of de bronnen, soms moeten ze zelf nieuwe voorbeelden zoeken. De opdrachten onder *kennis en begrip* kunnen ook worden overgeslagen, als leerlingen al aan de inzichtopdrachten toe zijn. Bij de toet-

sen die we nu maken proberen we ook vooral toepassingsgerichte vragen te stellen en bij de praktische opdrachten leerlingen zelf onderzoek te laten doen. In de vierlag RTTI [vier cognitieve niveaus van leren: reproductie, toepassen in bekende situaties, toepassen in nieuwe situaties en inzicht, *red.*] kiezen we vooral voor TTI-vragen (toepassing in bekende en nieuwe situaties en inzicht), niet voor multiplechoicevragen. Je zou leerlingen zelfs een *open boek*-tentamen kunnen laten maken.'

Het voorgeschreven verplichte examenprogramma beslaat drie A-4 tjes. Dat is door uitgewerkt in 170 pagina's handboek en 165 pagina's werkboek. Waarom zoveel?

Janssen: 'Als een docent een paragraaf per week behandelt, kan hij de hele methode met de leerlingen doornemen. Dat valt wel mee dus. Het is zeker niet de bedoeling dat de leerlingen de lijsten met kernbegrippen uit hun hoofd gaan leren! Wij hebben als auteurs vooral gezocht naar stof die laat zien dat verzorgingsstaat meer is dan sociale zekerheid en dat pluriforme samenleving meer is dan alleen multiculturele samenleving. De wekelijkse actualiteitenopdrachten die bij het nieuws aansluiten zijn ook de moeite waard. Daar moeten docenten zeker tijd voor reserveren.' ♦

Hieronder vindt u de recensie van deze nieuwe methode.

DILEMMA BIJ DILEMMA

Het is donderdagmorgen, ik loop met de nieuwe methode onder mijn arm het leslokaal binnen waar ik lesgeef aan havo-5. Ik vraag een aantal leerlingen deze nieuwe maatschappijleermethode even door te bladeren. Michelle en Hilde zijn het erover eens: 'Wat een fijn boek, met duidelijke schema's en veel informatie, dan ben ik tenminste niet alleen afhankelijk van de les'. Frank, die ook graag zijn mening geeft, zegt: 'Deze methode daagt mij uit om na te denken. Ik vind de vragen erg interessant!'.

DAAN VAN DER HOEK

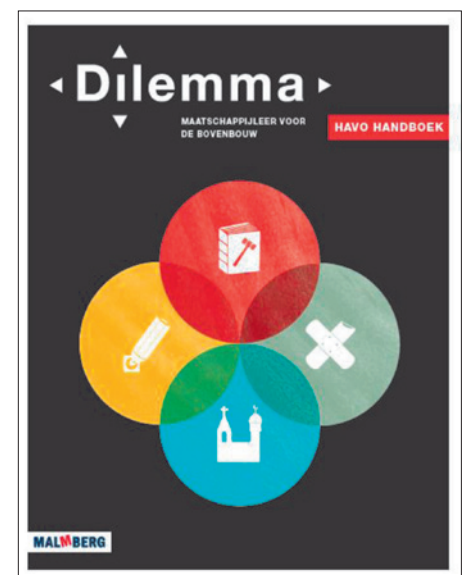
De titel *Dilemma* maakt duidelijk dat maatschappelijke problemen vooral uit dilemma's bestaan. Hiermee geeft de titel meteen de aard van het vak weer. De hoofdstukken dragen de *klassieke maatschappijleertitels* en worden aan de hand van hoofd- en deelvragen uitgewerkt, zoals bij parlementaire democratie: 'Wie heeft het voor het zeggen?'. Het verschil tussen de havo- en vwo-methode zit onder meer in de keuze voor de startcasus van het hoofdstuk. Zo wordt bij het havo-hoofdstuk 'Parlementaire democratie' voor een casus over comazuipen gekozen: 'Wat vindt de politiek van comazuipen?'. Bij het vwo is er een casus over kerncentrales en voetbalgeweld, de vraag die hierbij wordt gesteld is of de overheid zich hierin moet mengen?'. Uit de vraagstelling is duidelijk dat bij de havo meer praktische vragen worden gesteld en bij het vwo meer denkvrAGEN. Bij het bespreken van

de casus worden typische maatschappijleerbegrippen, zoals het maatschappelijk probleem, geïntroduceerd.

ONOVERZICHTELIJK

Dilemma is geen afvinklijst van begrippen. De methode werkt de begrippen uit in de beantwoording van vragen. Elk thema is uit hoofdvragen opgebouwd. De paragrafen vormen de deelvragen. Een leerling kan niet meteen zien wat belangrijk is en waar het over gaat. Is het bijvoorbeeld duidelijk dat een paragraaf met als titel 'Kiezen wij voor meer vrijheid of gelijkheid?' over politieke stromingen gaat? Wordt de leerling, zoals de uitgever zegt, wel geprikkeld om zelf na te denken als de vragen zo uitgebreid worden beantwoord?

De pagina's zijn rijkelijk gevuld met informatie: bronnen, schema's en begrippen in de kantlijn. Er zijn kernbegrippen die in de begrippenlijst terugkomen en begrippen die niet in de begrippenlijst zijn terug te vinden. Hierdoor is

het voor leerlingen onduidelijk wat ze moeten leren. Daarnaast zijn de schema's over bijvoorbeeld de verschillende bestuurslagen niet direct duidelijk voor

WEDSTRIJD!

SECTOR- & PROFIEL- WERKSTUK

DOE MEE!

SCHRIJF JIJ JOUW PROFIEL- OF
SECTORWERKSTUK BIJ
MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN OF
MAATSCHAPPIJLEER 2?
DOE DAN MEE AAN DE WEDSTRIJD
EN MAAK KANS OP EEN MOOIE
PRIJS EN EEN DINER IN DE
EUROMAST MET EEN
BEKENDE NEDERLANDER.

HOE?

MAIL JE WERKSTUK SAMEN
MET HET INGEVULDE
DEELNAMEFORMULIER VOOR
1 APRIL NAAR:
WERKSTUK@NVLM.NL

MEER WETEN?

KIJK OP:
WWW.NVLM.NL/WEDSTRIJD
OF VRAAG AAN JE DOCENT
MAATSCHAPPIJLEER OF
MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN OM
MEER INFORMATIE.

DEADLINE 1 APRIL 2014

Universiteit Utrecht

Radboud Universiteit Nijmegen

leerlingen. Deze methode is dus niet voor elk type leerling geschikt. Het kan goed zijn dat een leerling door de veelheid niet eens met nadenken begint.

De methode bevat een begrippenlijst op alfabet en niet op thema/onderwerp, zoals de begrippen met betrekking tot politieke stromingen. In de begrippenlijst komen niet alle in het hoofdstuk genoemde begrippen terug. Zo komt bij politiek het begrip *maatschappelijk probleem* niet meer terug. Dit kan bij leerlingen de indruk wekken dat het begrip er niet toe doet en door de veelheid aan begrippen kan het lijken dat reproductie belangrijker is dan inzicht.

OPDRACHTEN

De vwo-methode heeft een wetenschappelijke insteek door het aanhalen van wetenschappelijke onderzoeken, politieke theorieën en beschouwingen. De havo-methode daarentegen kent meer een praktische insteek. Paragraaf 4 van het hoofdstuk over parlementaire democratie heet bij havo 'Wie heeft de macht?' en bij het vwo 'Regering of parlement, waar ligt het zwaartepunt?'. De vwo-methode gaat ook dieper op de vraag in. In deze paragraaf wordt de vraag gesteld of de machtsverdeling tus-

ALS LEERLINGEN IN EEN BEPAALD TYPE VRAAG NIET GOED MAKEN, KAN EEN DOCENT VRIJ EENVOUDIG NAAR HET MEESTE GESCHIKTE OEFENMATERIAAL IN HET WERKBOEK VERWIJZEN

sen regering en parlement ook anders kan? Bij de havo-methode wordt alleen de Nederlandse situatie bij dit vraagstuk behandeld. Dit is een verstandige keuze omdat het hierdoor op het vervolgonderwijs aansluit.

Op de website is elke week aandacht voor de actualiteit.¹ De leerling krijgt een opdrachtenblad bij een actuele maatschappelijke kwestie. De opdrachten zijn leuk en uitdagend. Bij enkele vragen moeten internet filmpjes worden bekeken. Dit kan voor praktische problemen zorgen.

Met de werkboekopdrachten worden de leerlingen uitgedaagd na te denken door een vraag als: 'Welke overwegingen zal

de overheid kunnen hebben om de *civil society* te stimuleren?'. Daarnaast zijn er veel structureervragen. Het werkboek kent de volgende opbouw: intro, kennis en begrip, toepassen, *mindmap* en oefentoets. De vraag zijn van verschillende niveaus. Als leerlingen in een toets een bepaald type vraag niet goed maken, kan de docent vrij eenvoudig naar het meest geschikte oefenmateriaal in het werkboek verwijzen. Het werkboek voor de havo en het vwo is verschillend. Het havo-werkboek heeft meer reproductie en simpele toepassingsvragen. De opzet om leerlingen uit te dagen zodat ze zelf aan de slag gaan met ordenen, structuren en verdiepen van de kennis lijkt geslaagd.

De kracht van de methode *Dilemma* zit in het kader en de behoorlijke hoeveelheid opdrachten in het werkboek en op de website. Deze kracht kan echter ook een zwakte zijn, wanneer leerlingen door de veelheid de uitdaging om ermee aan de slag te gaan niet meer zien. Dit is het keuzedilemma bij een keuze voor *Dilemma!* ♦

Noot

1. www.dilemma-actualiteit.nl

Overzicht methoden

Methodie	Thema's Maatschap- pijleer	Actua.ml	Delphi	Impuls	Civitas	Seneca	Dilemma
Uitgever	Essener	Actua	ThiemeMeulenhoff	Wolters-Noordhoff	Garant	VCTA/Seneca	Malmberg
Onder-scheid havo/vwo	aparte methode voor havo en voor vwo (vwo meer verdieping)	één methode met extra vwo stof	aparte methode voor havo/vwo differentiatie naar onderwerpen, opdrachten, bronnen, illustraties, taalgebruik.	aparte methode voor havo en vwo. In vwo methode meer internationale vergelijking	één methode maar wel afzonderlijke werkboeken voor havo en vwo	één methode voor havo en vwo (verdiepingsblokken). In nabije toekomst twee aparte methoden.	aparte edities voor havo en vwo: bij havo feitelijk nieuws, concrete voorbeelden. Bij vwo vaker bronnen uit wetenschappelijke onderzoeken, politieke theorieën en beschouwingen.
Laatste druk	2012 4 ^e druk (Ned) 2013 2 ^e druk (Eng)	2007	2007	2007	2012	2012 (3 ^e editie)	2014 (1 ^e editie)

Het complete overzicht vindt u op onze website: www.maatschappijenpolitiek.nl

ONDERZOEK MOET JE DOEN!

Ondanks de moeite die leerlingen en studenten met methodenleer en statistiek hebben is onderzoek doen leuk. Nel Verhoeven, universitair docent en auteur van ondermeer *Wat is onderzoek?* en *Onderzoeken doe je zo!* gaat nader in op het belang en plezier van onderzoek doen.

NEL VERHOEVEN

Het profielwerkstuk is vaak de eerste keer dat havo- en vwo-leerlingen met onderzoek in aanraking komen. Later in hun onderwijs carrière blijken veel studenten moeite te hebben met vakken als methodenleer en statistiek. Niet in de laatste plaats komt dit doordat het kunnen uitvoeren van onderzoek een samenspel van kennis en vaardigheden vraagt die alleen in de juiste combinatie tot succes (een goed cijfer) leiden. Daarnaast bevat een onderzoeksproject vaak een portie statistiek. Het begrijpen en toepassen van formules, het gebruiken van analysesoftware en het interpreteren van de resultaten: het lijkt een bijna onoverkomelijke hobbel. Deze *weerstand tegen statistiek* wordt in alle onderwijslagen waargenomen: van de middelbare school tot en met de universiteit.

LEUK

Toch is onderzoek doen leuk! Studenten kunnen immers hun ongebreidelde nieuwsgierigheid inzetten op een interessant onderwerp en (redelijk) zelfstandig een project uitvoeren. Onderzoek *begeleiden* is ook leuk: elk onderzoeksproject is weer anders, dus de begeleiding kent veel afwisseling. Door de steeds groter wordende plek van onderzoek in het onderwijs is er bijna geen opleiding meer te vinden die het studieprogramma *zonder* onderzoeksproject afsluit. Docenten moeten massaal aan de bak om hun onderzoeksvaardigheden bij te spijkeren, om zodoende studenten (leerlingen) te kunnen begeleiden bij hun eerste stappen in het onderzoeksveld. Momenteel worden dan ook veel leergangen en workshops *docentprofessionalisering* opgezet, waarbij onderzoeks- en begeleidingsvaardigheden centraal staan.

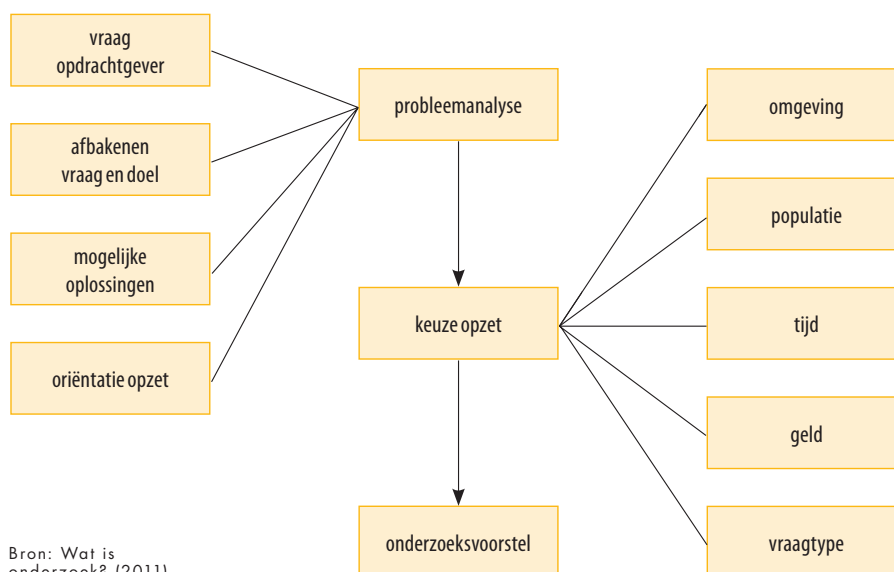
MOTIVATIE

Wil een docent studenten motiveren om onderzoek te doen, dan is het belangrijk dat ze een onderwerp kiezen dat ze interesseert. Probeer altijd zo dicht mogelijk tegen de belevingswereld van de studenten aan te gaan zitten, liefst met een opdracht uit de directe omgeving van de school, zodat studenten ondervinden wat het is om *echt* onderzoek te doen en ervaren hoeveel voldoening het geeft als hun resultaten ook worden gebruikt. *Praktijkonderzoek* dus! Natuurlijk zijn er struikelblokken, een bloemlezing:

- Een onderzoeksproject staat of valt met een goede *pro-*

bleemstelling. Die probleemstelling is een echte vraag. Ontbreekt de probleemstelling of is deze niet goed geformuleerd, dan verloopt het project niet goed. Simpelweg omdat de vraag niet kan worden beantwoord.

- Studenten komen vaak in *tijdnood*, dat geldt zeker bij onderzoeksprojecten. Het is daarom zaak dat studenten een haalbare planning hebben.
- Een goede *methode* van dataverzameling sluit aan op de probleemstelling. Zo wordt een gevoelig onderwerp beter aangepakt met interviews dan met enquêtes en kan de verkiezingsuitslag nu eenmaal beter worden voorspeld door een *poll* te organiseren.
- Soms is de *non-respons* na het trekken van de steekproef hoog en dat werkt frustrerend. Een aanbevelingsbrief vanuit de opleiding of school, een professionele opzet van meetinstrumenten en een beleefde benadering van respondenten maken vaak een wereld van verschil.
- Ook het schrijven van een *verslag* kan problemen opleveren. Studenten vertonen niet alleen uitstelgedrag, maar hebben ze ook weinig tot geen ervaring met verslaglegging. Een goed hulpmiddel is om ze aan het begin van het onderzoek een inhoudsopgave te laten maken (wat moet waar?) die met de juiste informatie op de juiste (tijd en) plaats kan worden ingevuld.
- Het grootste struikelblok lijkt het inzetten van statistiek. Bedenk dat statistiek geen doel op zich is, maar een *middel* om kwantitatieve gegevens te verwerken. Studenten hebben een bijna ongezonde weerstand tegen statistiek, en het moet gezegd dat ook niet iedere begeleider er dol op is. Toch kan de inzet van statistiek van belang zijn, bijvoorbeeld bij enquêtes en experimenten. Jarenlange ervaring leert dat het goed is om alles stapsgewijs uit te leggen met voorbeelden die dicht tegen de belevingswereld van de student aanliggen. Ook het organiseren van extra inloopuren, practica en bijeenkomsten over specifieke onderwerpen kan hierbij helpen.
- Een misverstand is dat kwalitatief onderzoek gemakkelijker is dan kwantitatief onderzoek, waartoe studenten vaak hun toevlucht nemen als ze huiverig zijn voor het inzetten van statistiek. Bij kwantitatief onderzoek zijn er meetbare resultaten die direct zijn te interpreteren. Bij kwalitatief onderzoek is de analyse een complexe wisselwerking tussen (herhaalde) dataverzameling, interpretatie en perspec-

tieven van de onderzochte en de onderzoeker(s). Het is heel wat lastiger om de juiste conclusies te trekken dan bij cijfermatige resultaten het geval is. Ten slotte is de keuze voor kwalitatief of kwantitatief onderzoek afhankelijk van de probleemstelling en niet van de beheersing van de techniek.

BEGELEIDING

Spreek regelmatig met studenten af en houdt de balans tussen begeleiding en beoordeling in het oog. Lees hun documenten en geef tussentijds feedback. Studenten voelen zich dan serieus genomen. Begin met veel begeleiding, om u aan het eind van het project op de beoordeling te focussen. Het is overigens zaak om duidelijke beoordelingscriteria te hanteren en die van tevoren bekend te maken.

Bij groepswork is het lastig een remedie voor meelifgedrag te vinden. Dit is te voorkomen door de groepsleden ieder verantwoordelijk voor een eigen projectdeel te maken. Geef ze daar een apart cijfer voor en laat ze een nauwgezet onderzoeksdagboek bijhouden.

Elk onderzoeksproject is anders. Dat is lastig voor de begeleider, maar ook interessant: je leert er zelf ook weer veel van - tenslotte leren studenten het meeste van een inspirerende docent!

BOEKEN EN WEBSITES

Een standaardwerk dat bij praktijkonderzoek wordt gebruikt is het boek *Wat is onderzoek?*. Deze inleiding in kwalitatief en kwantitatief praktijkonderzoek is opgebouwd volgens de fasen van onderzoek. Naast stapsgewijze uitleg is er veel ruimte voor voorbeelden. Het boek bevat casusmateriaal en toepassings- en kennisvragen. Op de bijbehorende website is extra materiaal te vinden, waaronder presentaties voor docenten, uitwerkingen, tips en een inleiding in het softwarepakket SPSS. Hoewel het boek voornamelijk in het hoger onderwijs wordt ingezet, is het ook geschikt om op andere niveaus te gebruiken. Zo wordt het ook door professionals, zoals docentonderzoekers in professionaliseringstrajecten gebruikt. De uitgebreide index maakt het tevens geschikt als naslagwerk.

Onderzoek in stappen is een online onderzoekstool op basis van *Wat is onderzoek?*. De toegevoegde waarde is erin gelegen, dat het veel praktische documenten biedt, zoals *templates*, hulpvragen, invulformulieren en checklists. Zo kan de

student met hiermee zelf stapsgewijs een volledig onderzoek uitvoeren. Voor de begeleidende docenten is er een studentvolgsysteem.

In 2013 verscheen *Statistiek in stappen*, een inleiding statistiek voor het hoger onderwijs. Naast theoretische en beschrijvende statistiek biedt het boek een overzicht van de belangrijkste analyse-instrumenten. De uitleg wordt stapsgewijs verzorgd, met behulp van stappenplannen, procedures, veel voorbeelden en toepassingsopdrachten. Het boek kan ook als naslagwerk dienen en als handleiding voor het gebruik van SPSS.

Het boek *Onderzoeken doe je zo!* is bedoeld als een eenvoudige onderzoekshandleiding. Werd het eerst uitgebracht om in de beroepspraktijk te worden gebruikt, snel bleek dat ook leerlingen in het laatste jaar van het voortgezet onderwijs veel baat hebben bij de systematische opzet van het boek, de heldere, eenvoudige uitleg en de praktijkgerichte toepassingen. Ook dit boek is voorzien van een begeleidende website met veel aanvullend materiaal, waaronder een inleiding in Excel voor eenvoudige statistische bewerkingen en presentaties voor docenten.

Onderzoek krijgt een steeds groter wordende plaats in onze samenleving, dus ook in het onderwijs. Denk dus mee met studenten, en vooral: inspireer ze met je enthousiasme voor het vak! Onderzoek moet je immers *gewoon doen!* ♦

Nel Verhoeven is universitair hoofddocent Methodenleer & Statistiek aan het University College Roosevelt in Middelburg. Tevens is zij hoofd van het projectbureau voor praktijkonderzoek aan het college, het Institute for Undergraduate Research (Eleanor). Zij verricht onderzoek op het gebied van statistiekonderwijs, waarop zij in 2009 promoveerde. Zij is auteur van de boeken als Wat is onderzoek?, Onderzoeken doe je zo! en Statistiek in Stappen.

WEBSITES

www.watisonderzoek.nl
www.statistiekinstappen.nl
www.onderzoekinstappen.nl
www.onderzoekendoejezo.nl
www.nelverhoeven.nl

Help!

Iedere docent kent ze: situaties waar je voelt dat het beter kan. In HELP! probeert *M&P* praktische problemen van verschillende kanten te belichten waardoor handvatten en oplossingsrichtingen ontstaan.

DOUWE VAN DOMSELAAR

IDO VAN DE GROENKAN (VMBO-DOCENT MAATSCHAPPIJLEER):

'Politiek neutraal lesgeven kan helemaal niet. Je bent toch jezelf? Je hebt toch die voorkeur? De leerlingen hebben het echt wel door als je iets staat te verdedigen waar je echt niet achterstaat. Al was het maar omdat je de standpunten van je eigen partij veel beter kent en kunt verantwoorden. Beter is het om direct bij de eerste lesdag al te vertellen voor welke partij of stroming je bent. Dat is voor jezelf ook veel comfortabeler, dan hoef je het niet krampachtig geheim te houden. Wat ik er dan ook direct bij zeg is dat het helemaal niet mijn bedoeling is om hen van mijn voorkeur te overtuigen. Ik ben er alleen voor de kaders en voor informatie over het hele spectrum. Houd de leerlingen en hun mening echter wel in hun waarde. Want het gevaar bestaat dat zij kunnen denken dat je ze niet eerlijk beoordeelt omdat je het niet met elkaar eens bent'.

MELANIE AERTS (DOCENT MAATSCHAPPIJLEER, MAATSCHAPPIJLEER 2 EN MAATSCHAPPIJWETENSCHAPPEN):

'Politiek neutraal lesgeven kan nooit helemaal. Het beste is om jezelf heel bewust van je eigen mening te zijn. Ik vind het heel belangrijk - en dat zou ook direct mijn tip voor andere docenten zijn - om eerst goed in de klas naar de meningen van de leerlingen te luisteren. Daarna speel ik altijd bewust het duveltje met de andere mening; ongeacht welke dat moet zijn. Als er in de klas over politiek wordt gesproken, probeer ik de leerlingen altijd zelf het denkwerk te laten doen. Bij actualiteiten bijvoorbeeld door leerlingen goed over hun eigen standpunten te laten nadenken en hen te laten zien welke partij goed is in wat. Denk bijvoorbeeld aan vragen als: Hoe pakt die partij dat aan in de communicatie? Waarom doen ze dit of juist dat? Waarom vind je dit nu zo'n goed standpunt van deze partij? Op die manier ben je veel minder met je eigen mening bezig. Ook als je gaat nakijken moet je je weer heel bewust zijn van je eigen gevoelens en ideeën. Bekijk het vanuit de leerling!'

SHERIN (ATHENEUM-6): 'Docenten moeten hun mening niet het hele jaar verstoppen en opkroppen. Ze kunnen beter in de loop van het schooljaar vertellen wat hun persoonlijke mening is. Je kunt als docent toch nooit 100 procent neutraal zijn.'

Als je dan maar telkens duidelijk maakt wat dan als docent jouw eigen mening is en wat de objectieve lesstof is. **ROSANNE** (ATHE-

NEUM-6): 'Het is moeilijk om als leraar jezelf politiek neutraal neer te zetten aangezien je je eigen mening daardoor voor je houdt. Naarmate je de klas beter en langer kent kun je aangeven dat je meer links of meer rechts bent, als de leerlingen al zelf een eigen voorkeur hebben. Ik zou echter niet op de eerste lesdag al met dit standpunt aankomen, dat gaat een beetje te snel.'

MITCHEL (VMBO-4): 'Ik vind het zeker belangrijk dat een leraar politiek-neutraal lesgeeft want een leerling hoort zelf te ontdekken wat zijn politieke voorkeur is. **ROSANNE**: 'Ik vind dat de leerlingen er zelf achter moeten komen voor welke politieke partij zij kiezen en daarbij geen hulp van een leraar moeten hebben.'

Politiek neutraal lesgeven? Kan dat wel? Hoe ga je als docent met je eigen mening om en wat verwachten leerlingen van hem? Twee ervaren docenten en een aantal vwo- en vmbo-leerlingen laten hun licht op dit probleem schijnen.

MITCHEL: 'Als een docent een eigen voorkeur heeft kun je wel af en toe een goede discussie voeren'. **SHERIN**: 'Onderling debat met de docent is leuk, maar dan moet het wel een debat zijn en niet het opdringen van de eigen mening'. **ROSANNE**: 'Debatteren over verschillende vraagstukken is leuker als de klas onderling verdeeld is dan dat iedereen dezelfde mening en standpunten heeft'. **MITCHEL**: 'Ik ben niet bang dat een leraar met een duidelijke andere mening dan ik mij slechter zal beoordelen. Als jij je antwoord goed beargumenteerd dan kan een leraar dat niet fout rekenen'. **SHERIN**: 'Als ik het gevoel heb dat dat gebeurt, zal ik er zeker wat van tegen die docent zeggen of naar de afdelingsleider stappen'. **ROSANNE**: 'Een goede docent moet zich ook in mij kunnen verplaatsen en zijn mening niet op alleen zijn voorkeur en standpunt baseren. Als een leraar dat kan, kan hij me zeker wel eerlijk beoordelen'. ♦

SECTOR- EN PROFIELWERKSTUK

Op de meeste scholen in Nederland zijn de examenleerlingen hard bezig met het schrijven van hun sector- of profielwerkstuk. Voor de achtste keer organiseert de NVLM de sector- en profielwerkstukwedstrijd, waarbij leerlingen kunnen laten zien wat ze op het gebied van maatschappijleer of maatschappijwetenschappen in huis hebben.

Welke leerlingen schrijven dit jaar het beste sectorwerkstuk en welke leerlingen schrijven het beste profielwerkstuk? Misschien heeft u een aantal verborgen talenten in uw klas? Attendeer hen nu op de interessante prijs die ze kunnen winnen: een diner met een bekende Nederlander en een niet te versmaden verrassing! Voor de winnaars van de wedstrijd is er daarnaast een bezoek aan het Europees Parlement, op uitnodiging van D66-fractievoorzitter Sophie in 't Veld.

U kunt de werkstukken samen met een deelnameformulier tot en met 1 april 2014 inleveren via werkstuk@nvlm.nl. U vindt het formulier en meer informatie op www.nvlm.nl.

VERSLAG JAARVERGADERING

Op 6 februari 2014 werd de goedbezochte jaarvergadering van de NVLM gehouden. Het jaarverslag, de financiële cijfers over het afgelopen jaar en de begroting voor 2014 werden goedgekeurd. Bestuursleden Hans Teunissen (voorzitter), Riemer Bouwmeester, Ingrid Faas, Arthur Pormes, Aukje Schrijve en Tom Stroobach werden herkozen en Melissa van Melle *promoveerde* van aspirant-bestuurslid naar bestuurslid. Het grootste deel van de vergadering werd besteed aan een discussie over het nieuwe examenprogramma maatschappijwetenschappen. Een aantal leden is bezorgd over het feit dat *criminaliteit en rechtsstaat* geen domein is in het nieuwe examenprogramma voor vwo. Ook vond men dat er te weinig mogelijkheden zijn geweest voor de leden om zich over het nieuwe examenprogramma uit te spreken. Het bestuur is van mening dat er voldoende ruimte is geweest voor inspraak in de veldraadplegingen over de rapporten van de commissies Schnabel I en II. Op de inhoudelijke bezwaren werd door andere leden gereageerd, die betoogden dat in het nieuwe examenprogramma recht nog voldoende aan de orde komt. Op verzoek van de gehele vergadering zal het bestuur de syllabuscommissie vragen nog eens *met een juridische bril* naar de syllabus te kijken en naar de mogelijkheden om het recht (niet alleen het strafrecht) een goede plaats in het programma te geven. Zo werd bijvoorbeeld geopperd om de kernconcepten sociale en politieke instituties daarvoor als handvat te gebruiken.

COEN GELINCK

www.nvlm.nl

ANDERS DEKKER

Staatssecretaris Sander Dekker is een man van duidelijke taal. Of het nu gaat om excellentie in het onderwijs, slechte prestaties op het gebied van taal en rekenen of kritiek op de Cito-toets. Dekker zegt waar het op staat. Toen deze rijzende ster aan het VVD-firmament in november 2012 op OCW aantrad waren mijn verwachtingen hooggespannen. Een bestuurskundige als staatssecretaris en een gepromoveerd politicoloog als minister, dat kan alleen maar goed zijn voor burgerschap, zo was mijn gedachte. Een naïeve gedachte, zo is tot nu gebleken. De tijd die we moesten wachten op de beleidsreactie *Burgerschap in het onderwijs* getuigt nu niet bepaald van enthousiasme. Toch was ik positief gestemd toen ik de brief van 16 december 2013 begon te lezen. De staatssecretaris zet drie zaken op een rij: de visie op burgerschap, de huidige stand van zaken en de acties die het kabinet gaat nemen. Volgens de visie van dit kabinet behoort burgerschap tot 'de kerntaken van het onderwijs' en gaat het in de eerste plaats om het overbrengen van kennis over de democratische rechtsstaat. Bij de stand van zaken schetst hij hoe slecht Nederlandse jongeren volgens internationaal vergelijkend onderzoek scoren op het gebied van burgerschap en daarbij concludeert Dekker in navolging van de Onderwijsinspectie dat er op dit gebied in het onderwijs maar weinig stappen vooruit worden gezet. Na dit alles waren mijn verwachtingen wederom hooggespannen. Eveneens tevergeefs, want er worden vier magere acties voorgesteld. De maatschappelijke stage als instrument, een handreiking voor leraren en schoolleiders, een interactief informatiepunt en de ontwikkeling van een *self assessment tool*.

Het eerste actiepunt is achterhaald en de overige drie zijn letterlijk en figuurlijk onbegrijpelijk. Dat kan echt duidelijker, Dekker. Anders scoren onze jongeren bij het vergelijkende onderzoek in 2016 weer het slechtst van Europa. Dat moet echt anders, Dekker.

Hans Teunissen

Hans Teunissen is voorzitter van de NVLM

RECENSIES

INKIJK IN DE STRAFVERVOLGING

Dit levendig geschreven relaas over de (straf)rechtbank in Haarlem levert onthullend materiaal op.

WOLTER BLANKERT

Bij geweldsmisdrijven speelt nattevingerwerk bijvoorbeeld een flinke rol bij de bepaling van de strafmaat, ondanks nauwkeurige richtlijnen van boven. Geen richtlijn kan echter alle variaties verzinnen in de toepassing van geweld, van lichte mishandeling tot poging tot moord; een vaak niet heldere schaal met grote strafverschillen. In andere gevallen blijkt de rechterlijke onafhankelijkheid juist weer een farce en passen rechters de *dienstregeling* van het Ministerie van Justitie klakkeloos toe. Dat gebeurt bij de tientallen bolletjesslikkers die maandelijks op Schiphol worden gepakt. Die krijgen zes maanden of meer, afhankelijk van het gewicht van de bolletjes, terwijl rechters de zinloosheid ervan onderkennen. Het gaat om zwaardere straffen dan doorgaans bij inbraak, om van diefstal maar te zwijgen. De Rechtbank in Haarlem heeft een tijdje geprobeerd deze arme sloebers wat te ontzien, maar het (op dit punt) van rechtsgevoel gespeende Gerechtshof in Amsterdam draaide dat in hoger beroep genadeloos terug.

Dat *onafhankelijkheid* met een korreltje zout moet worden genomen blijkt ook uit de trots waarmee rechters vertellen dat de straffen de laatste tien jaar steeds hoger uitvallen, omdat steeds meer rekening met *maatschappelijke onrust* wordt gehouden (of zwichten voor de publieke opinie). Internationaal gezien straft Nederland tegenwoordig zwaar. Daarbij kan een rol spelen dat het slachtoffer, of zijn familie, de laatste jaren steeds meer stem in het proces heeft gekregen. Staatssecretaris Fred Teeven is de motor achter de wettelijke verankering hiervan. Niet alle rechters zijn daar, vanwege de optredende emoties, blij mee.

Dit boek kan uitstekend van pas komen bij de behandeling van criminaliteit. Hele passages lenen zich er zelfs voor om in de klas te worden voorgelezen (in alle typen onderwijs), al zal niet elke docent een liefhebber van deze *werkvorm* zijn.

Jelle van der Meer en Hella Rottenberg, **OPWAAIENDE TOGA'S**. Achter de schermen van de rechtbank, Van Gennep, Amsterdam, 2013, 250 pagina's; ISBN 978 94 616 4241 7, prijs: € 19,90

THEORIE ACHTER DE TOGA

Als er een kledingstuk indruk op leerlingen maakt, dan is het wel de toga. Wat mogen de juridische togadragers in een rechtsstaat wel en wat niet? Een nieuw deel uit de prestigieuze Boom Masterreeks biedt antwoord op vele vragen.

IVO PERTIJS

'Het recht fungeert als primaire ordeningsfactor en we spreken derhalve ook van *het primaat van het recht*', schrijven de auteurs op een van de eerste pagina's van *Togadragers in de rechtsstaat*. Dat het recht aan verandering onderhevig is blijkt alleen al uit de mate waarin media over (ingrijpende) wetsvoorstellen en proefballonnen van het duo Opstelten-Teeven berichten. Voor de krantenlezer is het niet altijd direct duidelijk of de wet wordt aangenomen en, zo ja, wanneer die in werking treedt. *Togadragers in de rechtsstaat* vormt daarbij voor de docent maatschappijleer een actueel naslagwerk. Het boek is geschreven voor de (studerende) juridische professional, maar leerlingen bestoken docenten maatschappijleer maar al te graag met vragen als 'Mag een rechter worden ontslagen?', 'Behoort het Openbaar Ministerie nu tot de uitvoerende of rechterlijke macht?', 'Mogen advocaten worden afgeluisterd?' en 'Hoe kan een gedetineerde zijn raadsman betalen?'. Op deze en vele andere vragen vindt de lezer antwoord in *Togadragers in de rechtsstaat*.

Zoals de titel aangeeft ligt de focus op de togadragers, ofwel de advocaten en de zittende en staande magistratuur. De kracht van het boek zit in de presentatie van de theorie. Daar waar nodig is er ruimschoots aandacht voor de historische ontwikkeling, bijvoorbeeld als het gaat om de toegang tot het recht, maar het boek is ook bijzonder actueel met gegevens en maatregelen uit 2013. Niettemin is het de auteurs gelukt om in slechts tweehonderd pagina's (exclusief de literatuurlijst en bijlagen) al deze informatie op een toegankelijke wijze aan de lezer te presenteren.

E. Bauw, B. Böhler en M. Westerveld, **TOGADRAGERS IN DE RECHTSSTAAT**. Boom Juridische Uitgevers, Den Haag, 2013, 289 pagina's, ISBN: 978 90 8974 804 1, prijs: € 39

UITPUTTENDE RECHTVAARDIGHEID

Dit helder geschreven boek belicht het begrip rechtvaardigheid van alle kanten. Mede vanwege de omvang is het meer iets voor filosofiefanaten dan voor de gewone docent.

WOLTER BLANKERT

Het nieuwe examen maatschappijwetenschappen heeft een filosofische inslag. Daarom kan het voor de docent geen kwaad zich te verdiepen in het begrip rechtvaardigheid, een belangrijk richtsnoer in de rechtspraak, de politiek en in het sociale leven. Toch ontbreekt dit begrip in alle examenstofomschrijvingen, waardoor er geen dringende reden bestaat dit werk van de beroemde econoom en filosoof Amartya Sen uit India te lezen. In 1998 ontving Sen de Nobelprijs voor de Economie. Voor die prijs is briljante omgang met cijfers een vereiste, maar het uitzonderlijke van Sen is dat hij de werkelijkheid achter die cijfers steeds voorrang heeft gegeven. Zo wijst hij erop dat welvaartsverschillen niet klakkeloos uit de cijfers over inkomensverschillen kunnen worden afgelezen. Uitstekend onderbouwd vraagt hij onder meer aandacht voor gehandicapten bij *inkomensplaatjes*. Uit het oogpunt van rechtvaardigheid zou een gehandicapte een hoger inkomen moeten ontvangen, omdat met een handicap altijd kosten gepaard gaan. Met hetzelfde inkomen duikt een gehandicapte veel sneller onder de armoedegrens, die dan ook niet exact valt te bepalen. Sen geeft een begrijpelijke definitie van rechtvaardigheid: 'het tegengaan van onrecht-

vaardigheid', op economisch vlak, wat de mensenrechten betreft en in het sociaal verkeer. Overtuigend laat hij zien dat ontsnapping uit de armoede een eerste voorwaarde voor de verwezenlijking van de verschillende vormen van rechtvaardigheid is. Dit klinkt begrijpelijk en ontoegankelijk is dit dikke boek nergens. Toch valt het niet vlot te lezen, vanwege de talloze uitweidingen waarbij weinig waarschijnlijke tegenargumenten bij voorbaat worden ontzenuwd. Zonder intense interesse in het onderwerp blijft het taai kost; meer iets om in te grasduinen. De Nederlandse hoogleraar Filosofie Ingrid Robeyns heeft een uitstekende inleiding geschreven, die ook als (korte) samenvatting dienst kan doen.

Amartya Sen, **HET IDEE VAN RECHTVAARDIGHEID**, Lemniscaat, Rotterdam, 2013, 460 pagina's; ISBN 978 90 477 0463 8, prijs: € 49,95

DE BESTE WINT?

In mei brengen burgers uit de 28 lidstaten van de Europese Unie hun stem uit voor het Europees Parlement. Elk land hanteert een eigen kiesstelsel. In een nieuw boek worden de spelregels van de democratie met elkaar vergeleken.

IVO PERTIJS

Dat volksvertegenwoordigers ook op een andere manier kunnen worden gekozen verbaast leerlingen vaak nadat ze uitleg over het stelsel van evenredige vertegenwoordiging hebben gekregen. Het Britse kiesstelsel vormt een mooie tegenpool die - in een vereenvoudigde vorm - gemakkelijk is uit te leggen. Wat de gevolgen van dit *First Past The Post*-meerderheidsstelsel zijn tonen Stefaan Fiers en Steven van Hecke in het verhelderende boek *De spelregels van de democratie*. De Belgische politicologen onderscheiden drie categorieën kiesstelsels: meerderheidsstelsels, proportionele stelsels en gemengde stelsels. Hoe deze stelsels in de praktijk functioneren beschrijven de politicologen in beknopte maar informatieve hoofdstukken over de politieke systemen in Groot-Brittannië, Frankrijk, de Lage Landen en Duitsland. Daarbij geven de auteurs ook steeds de voor- en nadelen van het kiesstelsel in het betreffende land. Zo is een voordeel van het tweerondenstelsel (Frankrijk) dat kiezers in de eerste ronde 'met hun hart' stemmen (*le vote du coeur*) en in de tweede ronde 'met hun verstand' (*le vote du raison*). Als een van de grote nadelen noemen de auteurs 'het verweerde electoraat' dat zijn kandidaat mogelijk verliest na de eerste ronde. Het Duitse systeem is vooral erg ingewikkeld, maar niettemin 'vrij proportioneel'. De verschillende kiesstelsels zetten de Nederlandse lezer aan het denken. Hoe ideaal is ons systeem eigenlijk? Voelt de kiezer zich eigenlijk wel vertegenwoordigd ondanks de aanwezigheid van zoveel partijen, en stemt de Nederlandse kiezer vooral met het hart of met het verstand (of allebei)? *De spelregels van de democratie* is voor iedereen die iets wil begrijpen van politieke systemen (en verkiezingen) elders in Europa een goede en uitgebreide inleiding.

Stefaan Fiers en Steven van Hecke, **DE SPELREGELS VAN DE DEMOCRATIE**, Uitgeverij ASP, Brussel, 2013, ISBN: 978 90 571 8333 1, 311 pagina's, prijs: € 27,95

MAATSCHAPPIJ & POLITIEK

is een uitgave van ProDemos, Huis voor democratie en rechtsstaat. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

REDACTIE

Ivo Pertijs,
hoofd-
redacteur

Bas
Banning

Wolter
Blankert

Douwe van
Domselaar

Janet
Duursma

Coen
Gelinck

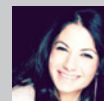
Daan van
der Hoek

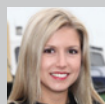
Lieke
Meijs

Gerard
van Rossum

Dilek
Semur

Margret
Veerman

Anique
ter Welle

EINDREDACTIE Maarten Cras

ART DIRECTION Jenny Kan | jenniness.com

OPMAAK Ron Zijlmans | ron.nu

OMSLAGFOTO Rijksoverheid

Druk Drukkerij Haasbeek

UITGEVER

ProDemos, Hofweg 1H,
2511 AA Den Haag, telefoon 070 7504646
e-mail: uitgeverij@prodemos.nl

REDACTIESECRETARIAAT

ProDemos, Hofweg 1H
2511 AA Den Haag, telefoon 070 7504646
e-mail: menp@prodemos.nl
www.maatschappijenpolitiek.nl

ABONNEMENTSPRIJZEN M&P

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl

NIEUWE ABONNEMENTEN

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aankomende van nieuwe abonnees bij de uitgever.

BEËINDIGING ABONNEMENT

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

AUTEURSRECHT

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winstoogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

ADVERTENTIES

Zie www.maatschappijenpolitiek.nl.
Of op aanvraag bij de uitgever,
telefoon 070 757 02 00
Kopij en mededelingen
Bijdragen naar het redactiesecretariaat.
ISSN 1566-1555

19 maart 2014 gemeenteraadsverkiezingen

Wilt u op een leuke manier in de les aandacht besteden aan de lokale politiek? Doe dan mee met de Scholierenverkiezingen en gebruik de onderwijskrant gemeenteraadsverkiezingen van ProDemos.

Scholierenverkiezingen

Wat zijn de Scholierenverkiezingen?

De Scholierenverkiezingen zijn landelijke schaduwverkiezingen voor middelbare scholieren en mbo-studenten. Hoe zou de gemeenteraad er uitzien als zij het voor het zeggen hadden?

Praktische informatie

- Meld uw school aan via www.scholierenverkiezingen.nl.
- Deelname is gratis.
- Stemmen kan van woensdag 12 maart tot en met dinsdag 18 maart.
- Leerlingen brengen digitaal hun stem uit op de politieke partijen in hun gemeente.
- Vergelijk de uitslag van uw school met die van andere scholen.

Onderwijskrant

In deze onderwijskrant lezen uw leerlingen alles over de gemeenteraadsverkiezingen. Wie bestuurt de gemeente, en over welke onderwerpen beslist de gemeenteraad?

De onderwijskrant bevat artikelen, opdrachten, illustraties, puzzels en interviews met raadsleden en burgemeesters. U kunt de onderwijskrant ook gebruiken ter voorbereiding op de Scholierenverkiezingen.

Praktische informatie

- Er is een onderwijskrant voor (v)mbo en havo/vwo.
- Een pakket van 35 exemplaren kost 43,-
- Bestel een pakket via www.prodemos.nl/onderwijskrant